

KONDA

Barometresi

TEMALAR

Belirsizlikten Kaçınma
Şubat 2013

(Bu rapor abonelerimizle yaptığımız sözleşmelere uygun olarak yayınlanmıştır.)

KONDA
ARAŞTIRMA VE DANIŞMANLIK

İÇİNDEKİLER

1. YÖNETİCİ ÖZETİ.....	3
2. AYIN TEMASI: BELİRSİZLİKTEN KAÇINMA.....	5
2.1.Neden Belirsizlikten Kaçınma?	5
2.2.Giriş.....	6
2.3.Genel fikirler.....	10
2.3.1. Kurallar ve kanunlar	10
2.3.2. Düzen ve tutarlılık.....	11
2.3.3. Düzenli hayat ve beklenmedik olaylar	12
2.3.4. Toplumun beklenti ve talimatları.....	13
2.4. Türkiye'ye özgü konu ve durumlarda belirsizlik	15
2.4.1. Ahlaki standartlar	15
2.4.2. Seçim tarihleri.....	17
2.4.3. Emeklilik tarihi	18
2.4.4. Hava durumu tahminlerini takip.....	19
2.4.5. Televizyon dizilerinin yayın günü ve saati	20
2.4.6. Sırada/kuyrukta beklemenin usulleri	21
2.4.7. Kurban eti dağıtma.....	22
2.5. Pratik durum ve değer eksenlerinde Türkiye	24
2.5.1. Eksenler ve demografi.....	27
2.6. Yorum ve Değerlendirme	31
3. ARAŞTIRMANIN KÜNYESİ.....	33
3.1.Araştırmanın Genel Tanımı	33
3.2.Örneklem.....	33
4. TÜM CEVAP DAĞILIMLARI	35
4.1.Deneklerin Profili	35
4.2.Belirsizlikten Kaçınma.....	42

1. YÖNETİCİ ÖZETİ

ARAŞTIRMANIN TANIMI

Bu rapora esas olan araştırma, 9 – 10 Şubat 2013 tarihlerinde, 30 ilin merkez dâhil 99 ilçesine bağlı 150 mahalle ve köyünde 2617 kişiyle yüz yüze görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

AYIN TEMASI: BELİRSİZLİKTE KAZINMA

Bu ayın Barometre araştırması için tema olarak seçtiğimiz “Belirsizlikten Kazınma”, bir toplumda yaşayan bireylerin belirsiz durumlar karşısında nasıl hissettikleri, kurallar ve düzenle aralarının nasıl olduğu ve toplumun belirsizlikle ne derece yaşayabileceğini ifade eder. Belirsizlikten kaçınma durumu, kültürler arası farklılıkların anlaşılabilmesi ve kültürlerin karşılaştırılmasında kullanılabilmesi bakımından önem taşıyor.

Toplumun belirsizlikle ilişkisini ve toplumu oluşturan gruplar arasındaki farkları belirlemek amacıyla ankete katılanlara, öncelikle, toplumun belirsizlikten mevcut durumda ne derece kaçındığını anlamak için 4 pratik durum sorusu, ardından da belirsizlikten ne derece uzak olması gerektiğine dair 4 değer sorusu yönelttik. Bu sorulara verilen cevaplar incelendiğinde görülüyor ki;

- Toplumun yüzde 53’ü kural ve kanunların “bazı durumları” kapsadığına, buna karşılık, yüzde 72’si kural ve kanunların “her türlü durumu” kapsamaması gerektiğine;
- Toplumun yüzde 58’i toplumda düzen ve tutarlılığın önemli ve yenilikten ön planda olduğuna düşünmekte, yüzde 77’si böyle olması gerektiğine;
- Toplumun yüzde 54’ü Türkiye’de insanların hayatlarının düzenli olmadığı ve başlarına beklenmedik olayların gelebileceğine, yüzde 79’u başlarına beklenmedik olaylar gelmeden düzenli bir hayat sürmeleri gerektiğine;
- Toplumun yüzde 40’ı kendilerinden vatandaş olarak beklenenlerin belirsiz olduğuna ve yüzde 89’u nelerin beklendiğinin ayrıntılı ve açık bir şekilde ortaya konması gerektiğine inanıyor.

Bu soruların ardından Türkiye’ye özgü 7 konu ve durum ile ilgili sorduğumuz pratik durum ve değer sorulara verilen cevaplar incelendiğinde görülüyor ki;

- Toplumun yüzde 44’ü Türkiye toplumunda ahlaki standartların çok net olduğuna, yüzde 86’sı çok net olması gerektiğine inanmaktadır.
- Toplumun yüzde 41’i Türkiye’de seçim tarihlerinin belli olduğu ve değişmediğine, yüzde 79’u belli olması ve değişmemesi gerektiğine;
- Toplumun yüzde 47’si Türkiye’de her çalışanın kaç yaşında emekli olacağını belli olduğuna, yüzde 94’ü emeklilik yaşının belli olması gerektiğine;
- Toplumun yarısı insanların hava durum tahminlerini takip edip ona uygun davrandığına, üçte ikisi tahminlerin dikkate alınması gerektiğine;
- Toplumun yüzde 54’ü televizyon dizilerinin saatlerinin belli olduğunu ve değişmediğine, yüzde 64’ü belli olması ve değişmemesi gerektiğine;

- Toplumun yüzde 59'u insanların sırada/kuyrukta beklemenin usullerini *bilmediğine* ve *uygulamadığına*, buna karşılık, yüzde 97'si insanların bu usulleri *bilmesi ve uyması gerektiğine*;
- Toplumun yüzde 70'i insanların kurban bayramında kestiği kurbanın etini *dağıttığına*, yüzde 96'sı *dağıtılması gerektiğine* inanıyor.

Bütün bu sonuçlar göz önüne alındığında, mevcut durumla ilgili belirsizlik algısının toplumun farklı kesimlerinde değişkenlik gösterdiğini görüyoruz. Bireylerin “olanlarla” ilgili algısı hayat tarzlarına, eğitim seviyelerine, gelir durumlarına ve medya tercihlerine göre farklılık gösterebilmektedir. Buna karşılık, değerlerle, yani “olması gerekenlerle” ilgili cevaplara bakıldığında, toplumun her kesiminde belirsizlikten daha uzak, daha fazla belirli ve tanımlı bir toplum ve hayat düzeni beklentisi olduğu göze çarpıyor ve herkesin bu konudaki hayali aslında aynı.

Bu durumda fark, pratik durumla değer arasındaki mesafede ortaya çıkıyor. “Olması gerekenler / değerler” ile “olanlar / hayat pratikleri” arasındaki farklılık aynı zamanda “değişim talebine” de işaret ediyor. Herkes doğrunun ne ve nerede olduğunu biliyor fakat hukuka, toplumsal ve kamu kurumlarına olan güvensizliği ile farklı davranıyor. Öyle olunca da kendince emniyet alanı olarak değerler ile pratikler arasında farklılık üretiyor. Değişim talebi ortak olsa da farklılaşma değişimin “nasıl” gerçekleşeceğinde ortaya çıkıyor.

2. AYIN TEMASI: BELİRSİZLİKTE KAYINMA

2.1. Neden Belirsizlikte Kayınma?

Dünyada küreselleşmenin artması, uluslararası şirketlerin birçok ülkede iş yapıyor olması ve ülkeler arasında ticari ilişkilerin artması ile, farklı kültürlerin iş yapış biçimlerini ve bu iş yapış biçimlerini şekillendiren kültürel değerlerini anlamak elzem hale gelmiştir. Akademik çalışmalar, çok uzun süredir kültürel değerleri ve kültürler arası farkları incelese de, bu alanda, özellikle de iş dünyasına yansımaları açısından dönüm noktası sayılan araştırma 1960'larda Geert Hofstede'nin yaptığı araştırmadır. Hofstede, IBM şirketinde personel müdürü olarak çalıştığı dönemde 1961-1967 yılları arasında IBM'in dünya çapındaki şubelerinde 50 ülkeden 117 bin personele anket uygulamıştır. Daha sonrasında, hem kendi yaptığı çalışmalar hem de başka akademisyenlerin de katkılarıyla, bu araştırmanın kapsamı iyice genişlemiş ve farklı ülkelerdeki kültürel değerleri anlamada en önemli çalışmalardan biri haline gelmiştir.

Hofstede çalışmasında, araştırdığı kültürel değerler arasında birbirlerine benzer olanları bir araya gruplayarak bunları "kültürel boyutlar" olarak adlandırmıştır. Kültürler arası karşılaştırmalarda kullanılan boyutlardan biri de "belirsizlikte kaçınma" boyutudur.

Belirsizlikte kaçınma, bireylerin muğlak olan durumlar karşısında ne kadar tehdit altında hissettikleri, kuralları ve düzeni ne derece tercih ettikleri ve bir toplumun belirsizliği ne derece kaldırdığını ifade eder. Örneğin bazı toplumlarda "Akşam iş çıkışı, 7 gibi buluşalım" ifadesi, belirsizlik içerse de, sorun değildir ve taraflar akşam 7 gibi buluşurlar. Belirsizlikte daha fazla kaçınan toplumların mensupları ise "Akşam 7:15'te buluşalım" ifadesini duymadıkları sürece rahatsız olurlar.

İş dünyasında farklı kültürlerden insanlar bir araya geldiğinde ise, bir tarafın belirsizlik kaldıracakken diğer tarafın kaldıramaması sorun yaratabilir. Örneğin iki farklı ülkeden iki farklı şirket arasında bir iş anlaşması yapılırken, bir taraf belli aralıklarla buluşarak anlaşmanın detayları üzerinden tek tek çalışmak, yazılı hale getirmek isterken, diğer taraf anlaşmanın detaylarını sabitlemek istemeyip son ana kadar muğlak bırakmak isteyebilir. Hele de iki taraf birbirlerinin kültürlerine, kültürel değerlerine aşına değilse, bir taraf anlaşmanın neden bir türlü yapılamadığını çözemez ve diğer taraf anlaşmanın bir an önce yazılı hale getirilmesi gerektiğini kavrayamaz.

Toplumsal düzeyde ise, insanların belirsizlikle baş etmesi için üç temel mekanizma vardır: teknoloji, hukuk ve din. Teknoloji, insanları hava durumu, afetler gibi beklenmedik ve öngörülemeyen doğa olaylarına karşı korumak amacıyla. Hukuk, bizi başka insanların davranışlarına karşı korur ve davranışları bir düzen altına almayı hedefler. Din ise, kendimizi koruyamayacağımız etkenleri kabullenmemizi sağlayan bir mekanizma olarak değerlendirilir.

Bu ayın Barometre araştırmasında, Türkiye'nin belirsizlikte kaçınma kültürel boyutunu inceledik ve hem toplumun belirsizlikte ne derece kaçınmaya çalıştığını hem de toplumun farklı kesimleri arasındaki farkları belirlemeyi hedefledik.

2.2. Giriş

Belirsizlikten kaçınma teması için görüşülen kişilere önce toplumun şu anda ne kadar belirsizlikten kaçındığını düşündüklerini, yani pratikte Türkiye'deki hayatı ne kadar belirsiz buldukları soruldu. Ardından da toplumun belirsizlikten ne kadar kaçınması gerektiğini düşündükleri, yani belirsizlikle ilgili değerleri ve hayatın ne kadar belirli olmasını istedikleri soruldu.

İnsanların pratikteki durum ve değerleri ile ilgili genel fikirleri aşağıdaki tabloda yer alan ve iki defa farklı şekilde sorulan 4 soru ile ortaya çıkarıldı.

Belirsizlikten Kaçınma – Pratik Durum soruları

Bu toplumdaki kural ve kanunlar neleri kapsar?

Bu toplumda düzen ve tutarlılık önemlidir ve yenilikten daha ön planda tutulur.

Bu toplumda, çoğu insanın hayatı çok düzenlidir ve başlarına pek beklenmedik olay gelmez.

Bu toplumun beklentileri ve talimatları gayet ayrıntılıdır, böylece vatandaşlar kendilerinden ne beklendiğini bilirler.

Belirsizlikten Kaçınma – Değer soruları

Bu toplumdaki kural ve kanunlar neleri kapsamalıdır?

Bu toplumda düzen ve tutarlılık önemli olmalıdır ve yenilikten daha ön planda tutulmalıdır.

Bu toplumda, çoğu insanın hayatı çok düzenli olmalıdır ve başlarına pek beklenmedik olay gelmemelidir.

Bu toplumda, toplumun beklentileri ve talimatları gayet ayrıntılı olmalıdır, böylece vatandaşlar kendilerinden ne beklendiğini bilebilmelidir.

İnsanların pratik durumla ilgili verdikleri cevaplarla, değerlere dair verdikleri cevaplar arasındaki farklar da toplumun ne yöne doğru değişmesini beklediklerini ifade ediyordu. Örneğin “Bu toplumdaki kural ve kanunlar neleri kapsar/kapsamalıdır?” sorusunda, toplumun yüzde 30,1'i kural ve kanunların her türlü durumu *kapsadığını* söylerken, yüzde 71,9'unun her türlü durumu *kapsaması gerektiğini* söylemesinden anlıyoruz ki, toplum halihazırdaki durumun yeterince belirli olmadığını ve kural ve kanunların daha fazla durumu kapsaması gerektiğini düşünüyor. Diğer bir deyişle, bu soruya göre toplum, belirsizlikten pek kaçınmadığımızı ancak daha fazla kaçınmamız gerektiğine inanıyor.

Genel ifadeler içeren bu dört sorunun ardından, Türkiye toplumuna özgü 7 konu ve durum üzerinden de toplumda bazı şeylerin ne kadar belirsiz olduğu ve bunların ne derece belirli olması beklendiği soruldu.

Bundan sonraki bölümde önce genel fikirler, ardından Türkiye'ye özgü konu ve durumlar tek tek ele alınıyor ve hem pratikteki durum hem de değerler beraber değerlendiriliyor.

Değerler ve hayat pratikleri

Son 30-40 yılın değişen hayat ritmi ve siyaset eliyle çözülemeyen toplumsal ve siyasal sorunları nedeniyle, sade bireylerin zihin haritalarında oluşan iki önemli değişiklikten söz ediyordum önceki yazıda.

Birincisi, zihinlerimizde bireysel hayat ve ülke hayatının tümüyle iki ayrı katmanda, iki ayrı zaman diliminde, iki ayrı duygu hali ve bakışla yaşanmakta oluşuydu. İkincisi ise, değerler ile gündelik hayat pratikleri arasındaki farklılaşmanın genişlemesiydi.

Değer dediğimiz şey özü itibariyle bir ölçüt. Kişilerin gündelik hayattaki düşünce, tutum ve davranışlarının toplumun ortak değerlerine göre ölçülmesi, değerlendirilmesi bir bakıma. Neyin iyi, güzel ve doğru; neyin kötü, çirkin ve yanlış olduğunu gösteren ölçütler. Bir aidiyet grubuna, topluma dahil olan bireyin tutum ve davranışlarına uymak, en azından dikkate almak zorunda olduğu o grubun ya da toplumun yazılı olmayan ahlaki ilkeleri.

Teorik tanıma göre bir aidiyet grubundan ya da toplumdan söz edebilmek için o grubun ya da toplumun ortak hedefleri, ilgili konularda başvurulacak benimsenmiş norm ve değerleri, normlara saygı gösterilmesi ve ihlal edilmesi durumunda uygulanacak ödül ve ceza gibi yaptırımların benimsenmiş olması gerekiyor.

Sorun da değerlerin ve toplumun bu teorik tanımlarıyla yaşanan pratiğin çelişkisinden çıkıyor. Çünkü bu ülkede “biz” tanımı parçalanalı, toplumsal gettolaşma başlayalı çok oldu.

Modernleşme, batılılaşma veya toplumsal dönüşüm, nasıl adlandırırsak adlandıralım son yüz yılda bu toplumun yaşadığı dönüşüm ve değişim süreçlerine hiçbir ekonomik, toplumsal ve kültürel küme kendi kimliğiyle katılamadı. Örneğin Murat Somer’in tanımıyla Kürt meselesine, Kürtlerin modernleşme süreçlerine ve o süreçlerin ürettiği sorunların çözümüne kendi kimlikleriyle katılamamalarının sonucu olarak da bakmak mümkün.

Tüm bu dönüşüm ve değişim Türk, laik, Sünni bir elit tarafından tasarlandı ve yürütüldü. Bu süreçler boyunca tüm farklılıklar yok sayıldı. O nedenle yalnızca Kürtler değil, Aleviler, dindarlar, emekçiler gibi hemen tüm toplumsal ve kültürel kümelerde katılamadı.

Toplumun büyük kısmının öznesi değil hedefi olduğu bu süreçler sonucunda Şerif Mardin’in de işaret ettiği gibi iyi, doğru, güzelin ortak referansları ve tanımları da üretilemedi.

Farklı kümelerin farklı, iyi, doğru, güzel tanımları ve referansları gelişti. Ortak değer alanı daraldı.

Yine benzer nedenlerle devlet aygıtı ve hukuk hem kurucular ve egemenler tarafından yurttaşları denetlemek esaslı kuruldu hem de toplumun büyük kümeleri tarafından içselleştirilmedi.

Devlet ve hukuku, bireysel hayatlara dahil edilmeden, mümkünse ilişilmeden uzak durulması gereken kurumlar ve güçler olarak algılandı.

Son otuz, kırk yılın dünyada ve ülkedeki değişikliklere paralel olarak bu kurucu model ancak siyaset eliyle reforme edilebilirdi. Ama siyaset sorun çözme kapasitesinin düşüklüğüyle bunu beceremedi. Her geçen gün toplumun devlete, hukuka ve siyasete güveni daha da aşındı.

Bir yandan toplumun referanslarına güveneceği yeni ve ortak değerlerin oluşmaması, öte yandan da devlete ve hukuka güvensizlik. Bu durumda bireyler, değerlerine, bu değerlerine olan inançlarına karşın gündelik hayat pratiklerinde farklı davranmayı meşru görmeye başladı.

Hiç kimse kaçak inşaat yapmanın ya da kırmızı ışıktaki geçmenin doğru olduğunu savunmuyor. Öte yandan devlete, hukuka ve ülke hayatı zemininde diğerlerinin değerlerine güvenmediği için, kendisi de kendi bireysel sorunlarını çözmek için, değerlere ve kurallara uymamayı meşru görüyor.

Gündelik hayatında her türlü kentli hayat pratiklerini yaşayan gence bile sorduğunuzda yaptıklarını değil gelenekler, ahlaki değerler gibi doğru bildiklerini savunuyor.

Değerler ile hayat pratikleri arasında bireysel tutum ve davranışlarda farklılık olması bir ölçüde bireyin naturasında olan ve tüm toplumlarda gözlenen bir durum. Fakat bizde farklı olan bu açığın yaygın ve sistematik olması ve de giderek de büyümesi.

Bu durumda olan şey şu: Bir yandan bireysel hayatıyla ülke hayatını farklı katman, zaman ve zihniyet dünyasında yaşamak, öte yandan doğru diye bilinenler ile hayat pratikleri arasında genişleyen açıklık.

Bu zihni haritası, toplumun ortak yaşam iradesinin zayıflaması, hemen her farklılık üzerinden kutuplaşma hali, hemen her sorunu bir gerilim ve kavga zemini olarak görmek gibi oldukça sorunlu bir gündelik hayata işaret ediyor. O zamanda “biz” olabilmek kolay olmuyor.

Bekir AĞIRDİR (24 Ocak 2013 tarihinde TARAF gazetesinde yayınlanmıştır)

2.3. Genel fikirler

2.3.1. Kurallar ve kanunlar

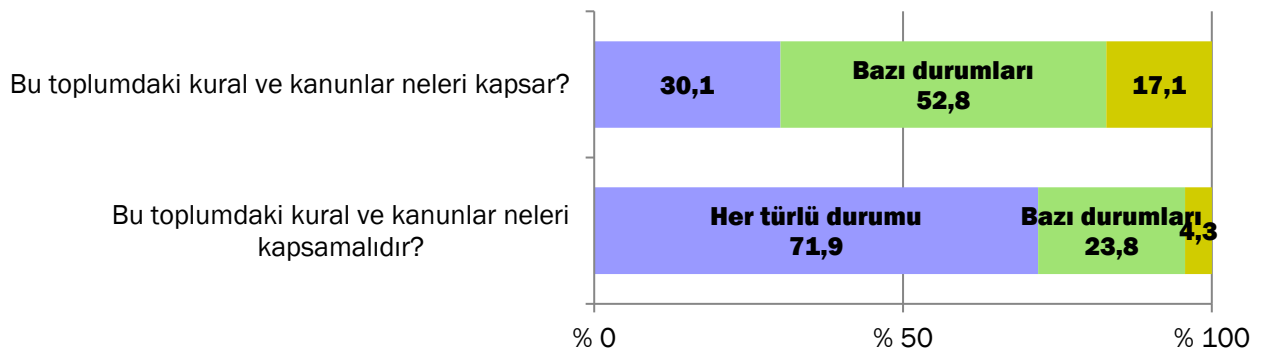
İnsanların, toplumun mevcut durumda belirsizlikten ne kadar kaçındığını düşündüklerini öğrenmek, yani genel olarak Türkiye'deki hayatı ne kadar belirsiz bulduklarını anlamak için insanlara yönelttiğimiz ilk pratik durum sorusu "Bu toplumdaki kural ve kanunlar neleri kapsar?" oldu.

Soruya verilen cevaplar incelendiğinde görülüyor ki, toplumun yüzde 30'u kural ve kanunların her türlü durumu kapsadığını, yüzde 53'ü bazı durumları kapsadığını ve yüzde 17'si de çok az durumu kapsadığını düşünmektedir.

Toplumun belirsizlikten ne kadar kaçınması gerektiğini düşündükleri, yani belirsizlikle ilgili değerleri anlamak için insanlara "Bu toplumdaki kural ve kanunlar neleri kapsamalıdır?" sorusunu yönelttiğimizde, toplumun yüzde 72'sinin kural ve kanunların her türlü durumu kapsamasını istediğini görüyoruz. Buna karşılık, kural ve kanunların bazı durumları kapsammasını isteyen yüzde 24, çok az durumu kapsammasını isteyen de yüzde 4'lük küçük bir grup mevcut.

Bu sonuçtan anlaşılıyor ki, **mevcut durum sorulduğunda**, toplumda kural ve kanunların bazı durumları kapsadığı düşüncesi öne çıkmaktadır. **Durumun nasıl olması gerektiği** sorusunun sonucunda da görüldüğü gibi çoğunluk kanun ve kuralların her türlü durumu kapsamaları gerektiğini söylemektedir. Bu da demek oluyor ki, toplumun hemen hemen her kesiminde, mevcut durumun yeteri kadar belirli olmadığı düşüncesi hakim olmakla birlikte, kural ve kanunların kapsama alanının genişletilerek daha fazla belirli olması gerektiğini söylemektedir.

Kural ve kanunlar

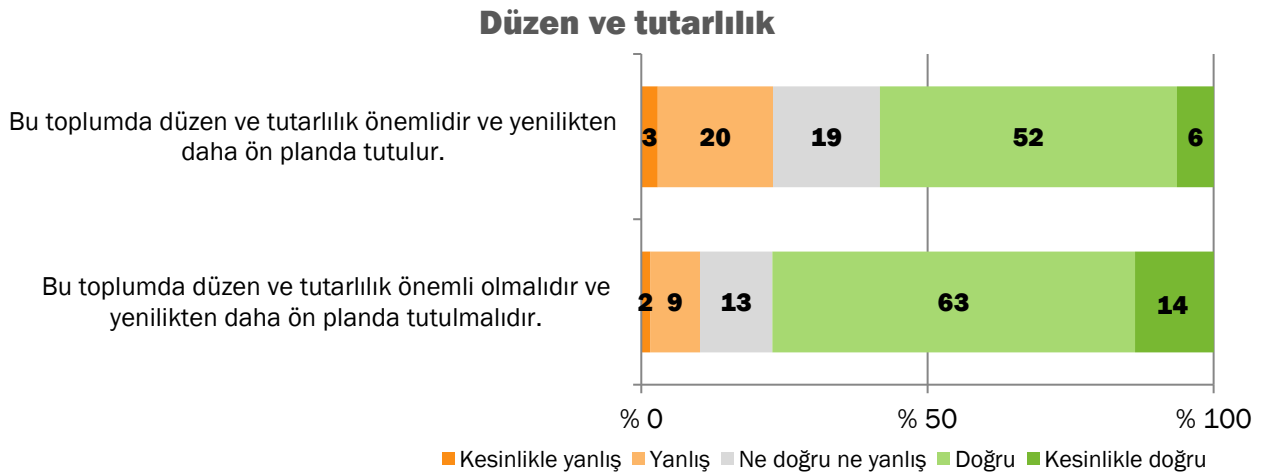

2.3.2. Düzen ve tutarlılık

Mevcut durumla ilgili genel düşünceyi anlamak için insanlara yönelttiğimiz ikinci soruda “Bu toplumda düzen ve tutarlılık önemlidir ve yenilikten daha ön planda tutulur.” yargısına ne derece katılıp katılmadıkları soruldu.

Verilen cevaplarda görüldüğü üzere toplumun yüzde 58’i, mevcut düzende, düzen ve tutarlılığın önemli ve yenilikten daha ön planda olduğunu belirtmektedir. Yüzde 23’lük bir grup ise bu yargıya katılmamaktadır.

Aynı durumla ilgili yönelttiğimiz değer cümlesine verilen cevaplarda toplumun yüzde 77’sinin toplumda düzen ve tutarlılığın önemli olması, yenilikten daha ön planda tutulması gerektiğini düşündüğünü görüyoruz. Buna karşılık yüzde 11’lik küçük bir kesim de tam aksi yönde görüş belirtmiştir.

Toplumun yarısından fazlasının **mevcut durumda** düzen ve tutarlılığa önem verildiğini ve yenilikten daha ön planda tutulduğu yönünde görüş belirtmiştir. **Nasıl olması gerektiği** sorusunda bu oran yüzde 77’ye çıkmaktadır. Buradan anlaşılıyor ki, toplum için var olan düzeni korumak ve devamlılığını sağlamak, yenilik yapmaktan daha önemlidir. Yenilikler, beraberinde belirsizlikleri getirme ihtimali nedeni ile çok sıcak karşılanmamaktadır. Bu soruya verilen cevaplardan anlaşılmaktadır ki, toplumun bütün kesimlerinde belirli bir düzenin ve tutarlılığın olması ve devam etmesi isteği, yani belirsizlikten kaçınma isteği, ön plana çıkmaktadır.

Toplumun, düzeni korumak çabasını siyasi düzeni korumak şeklinde okumamak gerekiyor. Toplumun düzeni korumaktan kastettiği aslında geleneklerin korunmasıdır.

Daha önce yaptığımız KONDA araştırmalarında elde ettiğimiz bazı bulguları bu noktada hatırlamanın yararlı olacağı kanaatindeyiz.

“Yaşam Tarzları” araştırmasından: “Türkiye’de geleneklerden kopuştan korkuyorum” diyenler yüzde 79,4 oranındadır.

Gençlik araştırmasından: “Geçmişten gelen geleneklerimiz değişmeden korunmalıdır” diyenler yüzde 81,2 oranındadır.

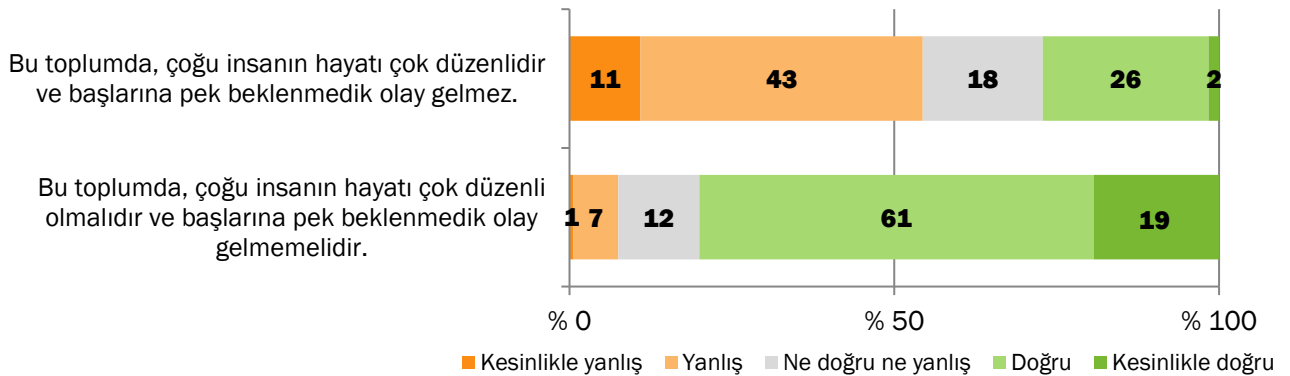
2.3.3. Düzenli hayat ve beklenmedik olaylar

Ankete katılanların genel olarak Türkiye’de pratikteki durum ve değerleri ile ilgili fikirlerini anlamak için yönelttiğimiz bir diğer soruda “Bu toplumda, çoğu insanın hayatı çok düzenlidir ve başlarına pek beklenmedik olay gelmez” yargısına ne derece katılıp katılmadıklarını sorduk.

Ankete katılanların yüzde 54’ü Türkiye’de insanların hayatlarının düzenli olduğu ve başlarına beklenmedik olay gelmediği yargısına katılmadıklarını belirtmişlerdi. Yüzde 28’lik bir bölüm bu yargının doğru olduğunu belirtmiştir.

Buna karşılık, toplumun yüzde 79’luk bölümü toplumda insanların hayatlarının düzenli olması gerektiğini ve başlarına pek beklenmedik olay gelmemesi gerektiğini söylemiştir.

Düzenli hayat ve beklenmedik olaylar

İnsanlara **günelik hayatlarındaki belirsizliklere dair** sorduğumuz bu soruda açıkça görülüyor ki, Türkiye’de, insanlar günlük hayatlarını düzenli olarak değerlendirmemekte ve başlarına beklenmedik bir olay gelebileceği düşüncesini taşımaktadırlar. Öte yandan, aynı konuyla ilgili sorulan **değer sorusuna verilen yanıtlarda da görülüyor** ki, insanlar hayatlarının düzenli olmasını ve başlarına beklenmedik olay gelmesi ihtimalini düşünmüyor olmak istemektedirler. Bu toplumda günlük hayata dair belirsizlik durumu mevcuttur. İnsanlar gün içinde neler olacağını ve başlarına nelerin geleceğini önceden kestirememektedirler. Toplumda belirsizlikten kaçınma isteği bu soruya verilen cevaplarda da açıkça ortaya çıkmıştır. Bu durumu yanlış bulmakta; hayatlarının daha düzenli ve belirli olmasını, yani bu konuda belirsizlikten kaçınmayı istemektedirler.

Gençlik araştırmasından: “Günelik hayatımda toplumun tüm kurallarına uyarım” diyenler yüzde 53,7, “uymam” diyenler yüzde 19,7 oranındadır.

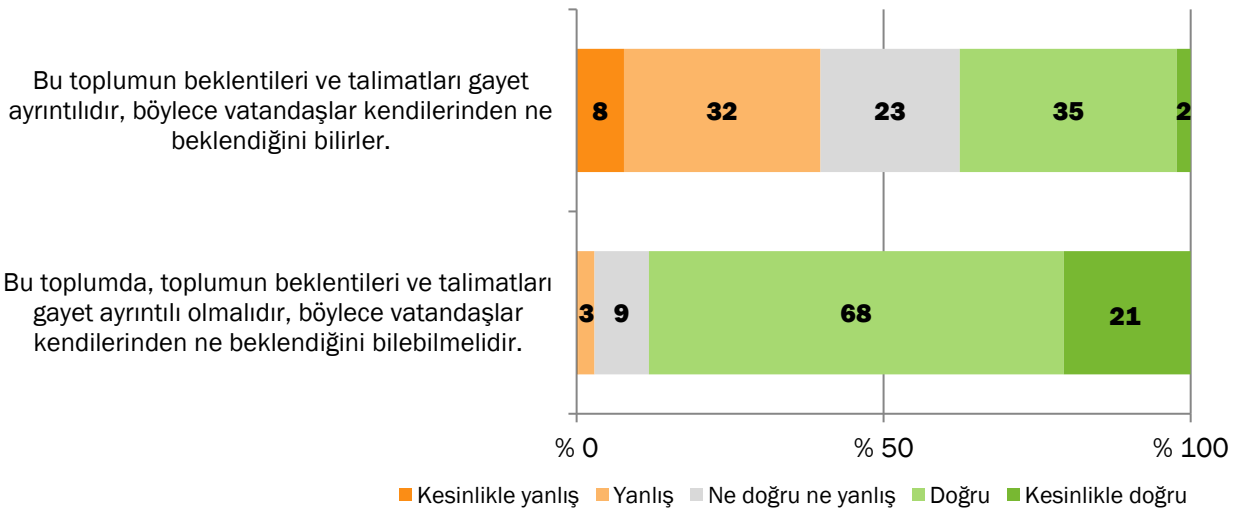
2.3.4. Toplumun beklenti ve talimatları

Türkiye toplumunda genel pratik durum ve değerleri ölçmek için sorduğumuz son soruda “Bu toplumun beklentileri ve talimatları gayet ayrıntılıdır, böylece vatandaşlar kendilerinden ne beklediğini bilirler” yargısına ne derece katılıp katılmadıklarını sorduk.

Toplumun yüzde 37’si beklenti ve talimatların ayrıntılı ve açık olduğunu düşündüğünü belirtmiş, yüzde 23’ü kararsız kalmış ve yüzde 40’ı da beklenti ve talimatların belirsiz olduğunu söylemiştir.

Buna karşılık ankete katılanların yüzde 89’u, yani büyük çoğunluğu, beklenti ve talimatların ayrıntılı ve açık olması gerektiğini söylemiştir.

Toplumun beklentileri ve talimatları

Bu demek oluyor ki, **mevcut durum** hakkındaki görüşler çok keskin bir şekilde ayrılmamış, ancak kendilerinden beklenen vatandaşlık görevlerinin açık olmadığını düşünenler az bir farkla da olsa öne çıkmışlardır. Öte yandan, **olması gereken durum** konusunda toplumun büyük çoğunluğu aynı fikirdedir. İnsanların çoğunluğu (yüzde 89) kendilerinden vatandaş olarak nelerin beklendiğinin ayrıntılı ve açık bir şekilde ortaya konması ve bu beklentilerin belirsiz olmaması gerektiğini düşünmektedirler.

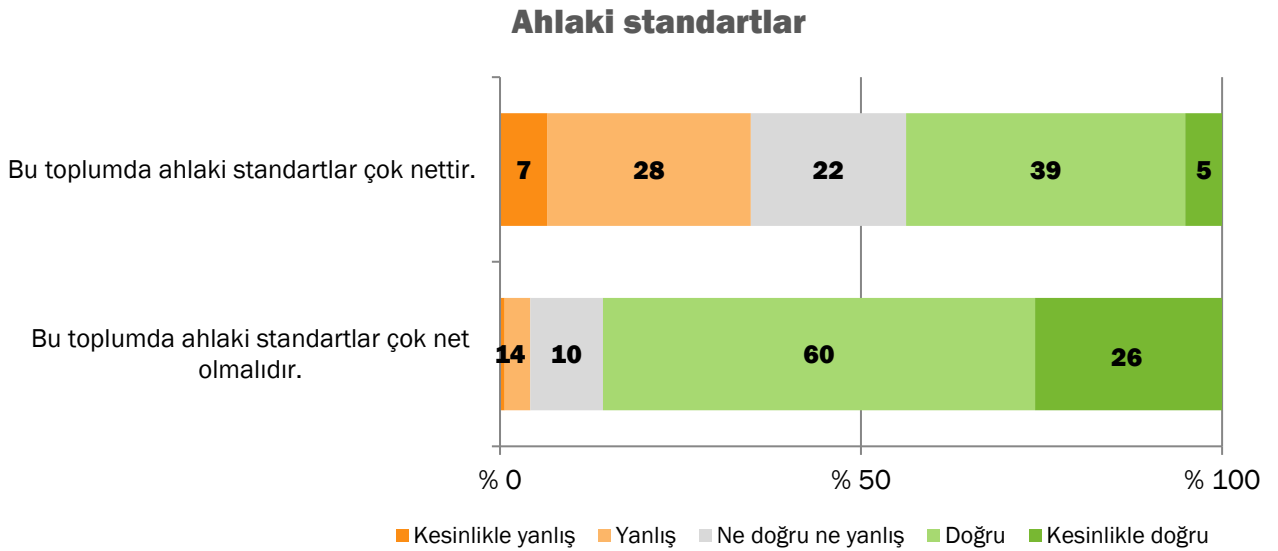
2.4. Türkiye'ye özgü konu ve durumlarda belirsizlik

2.4.1. Ahlaki standartlar

Türkiye toplumuna özgü durumlar üzerinden yaptığımız belirsizlik değerlendirme sorularının ilkinde “Bu toplumda ahlaki standartlar çok nettir” yargısının ne derece kabul görüp görmediğini sorduk.

Toplumun yüzde 44’ü ahlaki standartların net olduğunu düşünürken, yüzde 35’i tam aksi yönde görüş bildirmiştir. Buna karşılık, toplumun yüzde 86’sı ahlaki standartların çok net olması gerektiğini söylemiştir.

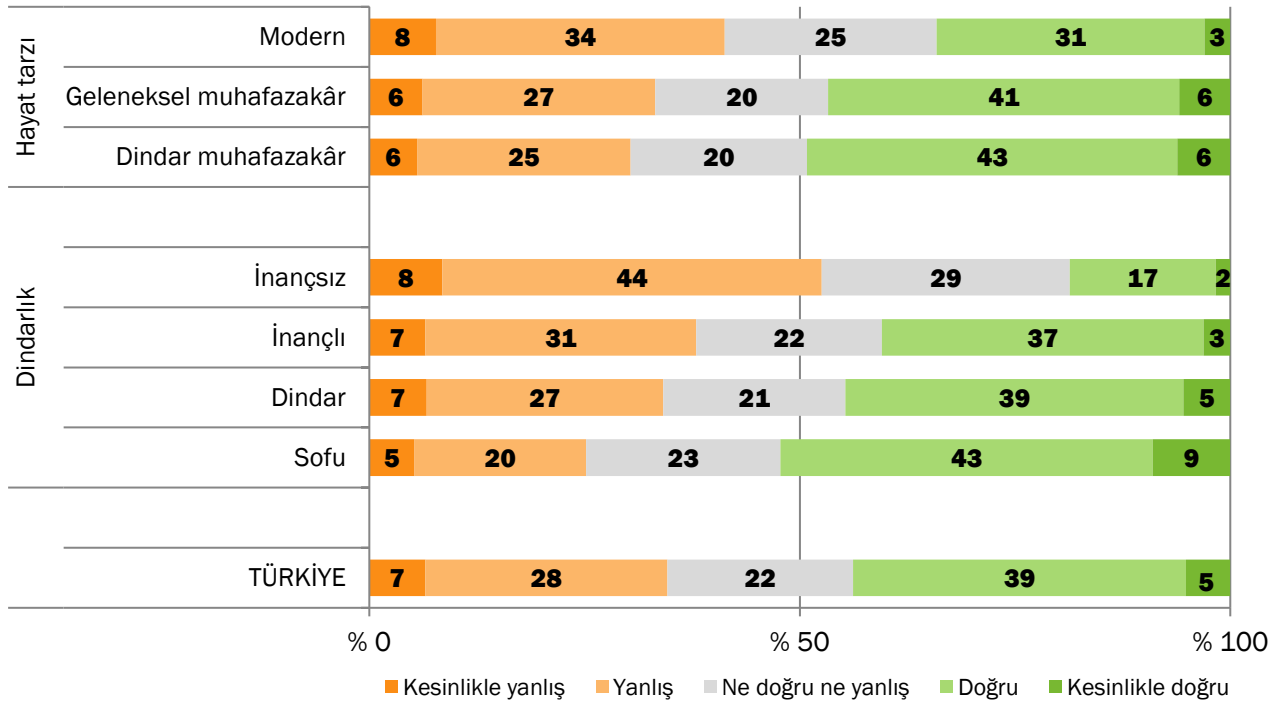
Dindarlık ve muhafazakarlık arttıkça toplumdaki ahlaki standartların net olduğu düşüncesinin arttığını görüyoruz. Ayrıca, dindarlık ve muhafazakarlık seviyesi arttıkça, ahlaki standartlar konusunda belirsizlikten kaçınma isteğinin, yani ahlaki standartların net olması konusuna verilen önemin arttığı da görülüyor.

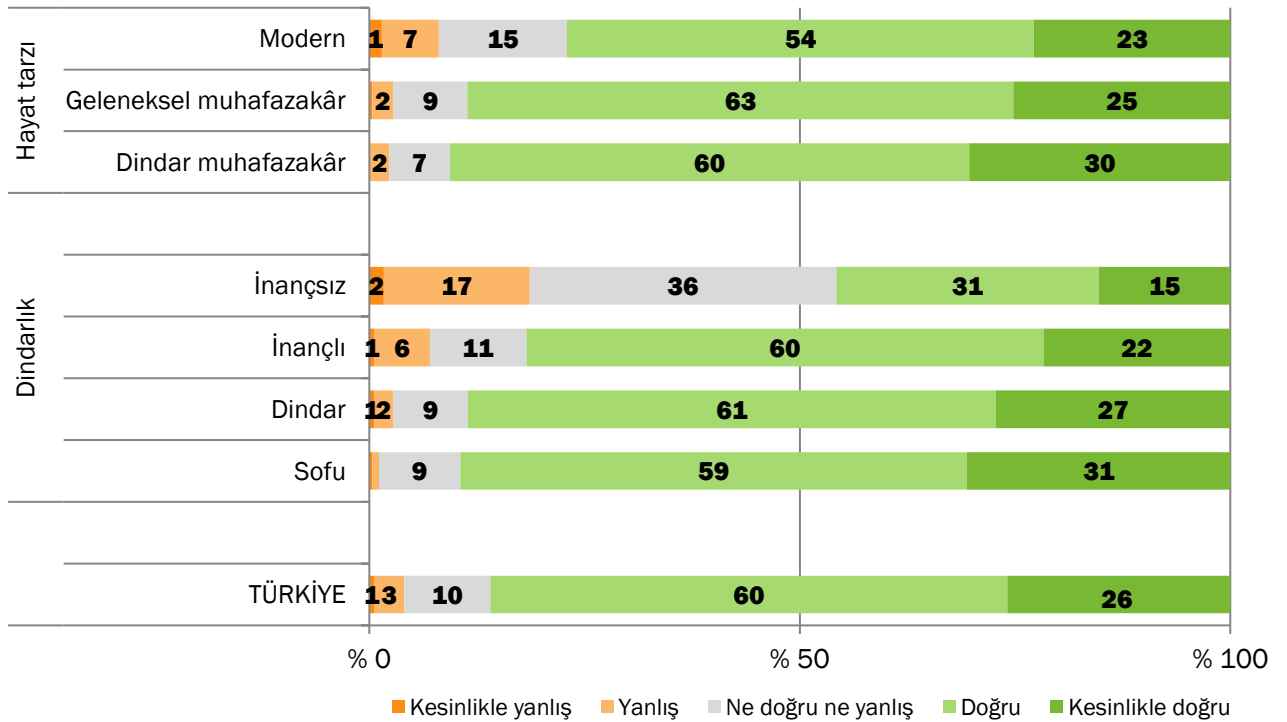
Bu sonuçlardan anlaşılıyor ki, **mevcut durumda**, toplumdaki ahlaki standartların netliği konusunda belirgin bir şekilde öne çıkan bir görüş olmamakla birlikte, **net olması gerektiği konusunda** belirgin bir görüş vardır. Toplumsal hayatın akışı ve insanların davranışları üzerinde belirleyici etkisi olan ahlaki standartların açık ve net olması, bu konuda belirsizlikten uzak olmak, Türkiye toplumu için önem taşımaktadır.

Bu toplumda ahlaki standartlar çok nettir.

Bu toplumda ahlaki standartlar çok net olmalıdır.

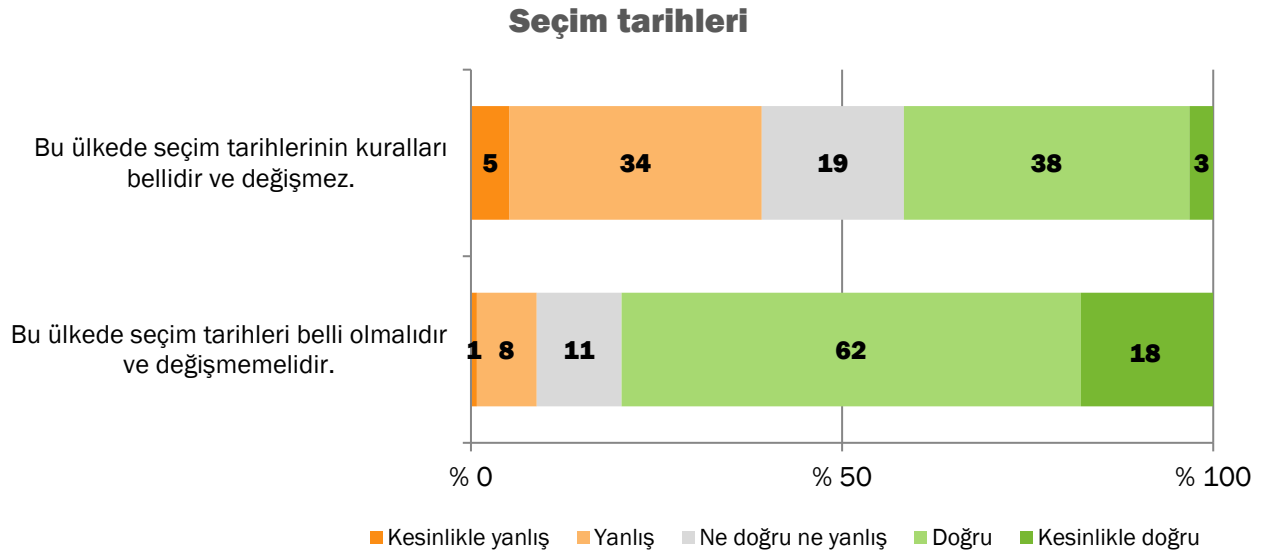

2.4.2. Seçim tarihleri

Türkiye'ye özgü olarak konumlandığımız ikinci bir soru olarak da, Türkiye gündemini sıkça meşgul eden konulardan biri olan seçim tarihlerini seçtik. İnsanlara “Bu ülkede seçim tarihlerinin kuralları bellidir ve değişmez” yargısına ne derece katılıp katılmadıklarını sorduk.

Toplumun yüzde 41'i Türkiye'de seçim tarihlerinin kurallarının değişmediği yargısına doğru derken, yüzde 39'u da bu yargının yanlış olduğunu belirtmiştir.

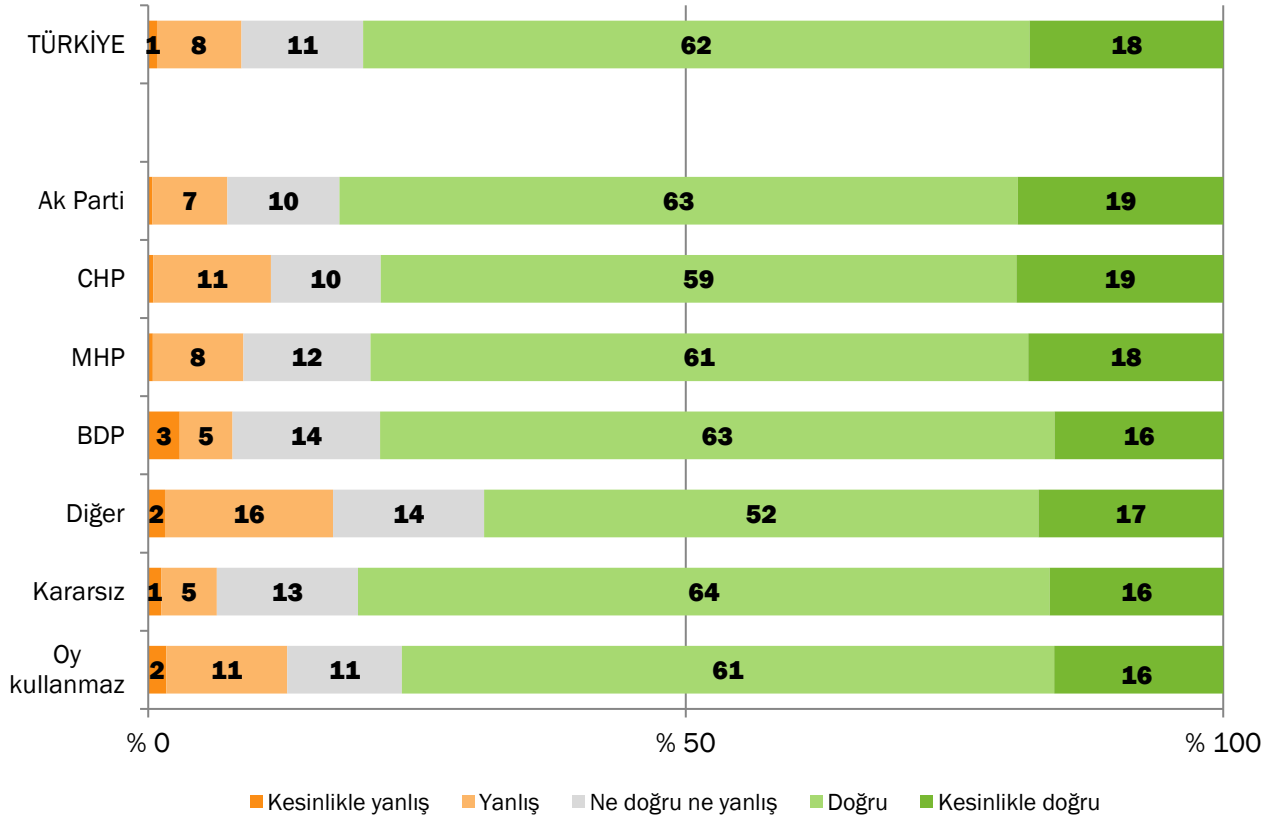
“Bu ülkede seçim tarihleri belli olmalıdır ve değişmemelidir” yargısına ise ankete katılanların yüzde 79'u doğru demiştir.

Mevcut durumda, seçim tarihleri kurallarının belli olduğunu ve değişmediğini en çok 21 Haziran 2011'de Ak Parti'ye oy verenler söylemişlerdir. Buna karşılık, **seçim tarihlerinin değişmemesi gerektiği konusunda** bütün parti seçmenleri eşit oranlarda hemfikirdirler. Bu durum göstermektedir ki, toplumda seçim tarihlerinin değiştirilmesine toplumda sıcak bakılmamakta ve bu konuda belirsizlikten kaçınmak istemektedir.

Bu ülkede seçim tarihleri belli olmalıdır ve değişmemelidir.

2.4.3. Emeklilik tarihi

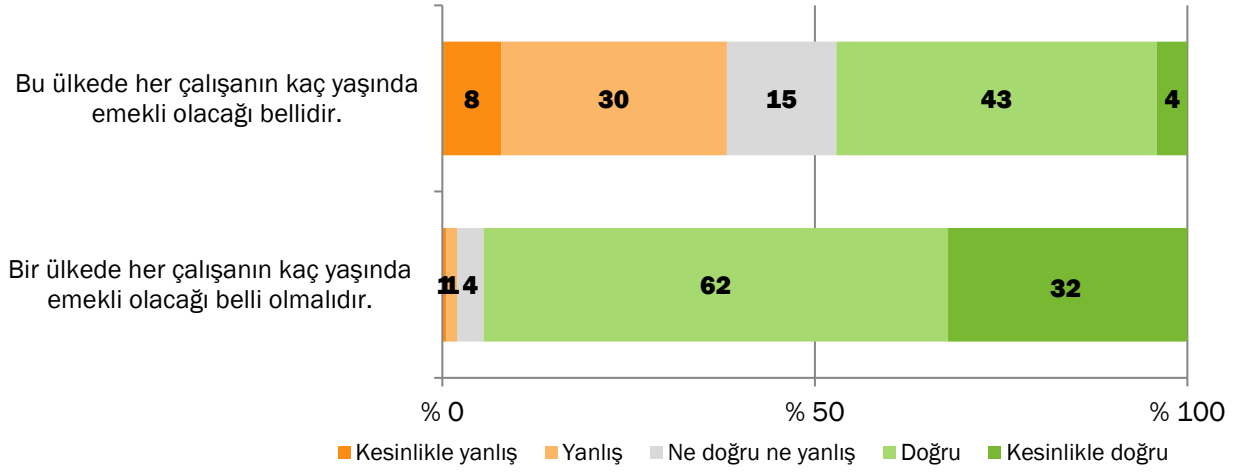
Türkiye'ye özgü bir diğer konu olarak da emeklilik yaşı ile ilgili Türkiye toplumundaki belirsizlik algısını sorduk. Bu konuyu ankete katılanlara "Bu ülkede her çalışanın kaç yaşında emekli olacağı bellidir" yargısı konusundaki görüşlerini sorarak değerlendirdik.

Ankete katılanların yüzde 47'si Türkiye'de emeklilik yaşının belli olduğunu, yüzde 38'i de emeklilik yaşının belli olmadığını söylemiştir.

Öte yandan, katılanların yüzde 94'ü emeklilik yaşının belli olması gerektiğini söylemiştir. Bu oran çok çarpıcı olmanın yanı sıra, Türkiye'ye özgü konularla ilgili sorulan diğer sorularına verilen, toplumun en yüksek oranda onayladığı konulardan biridir. Yani demografik veya siyasi ayırım gözetmeksizin, toplumun çok büyük bir çoğunluğu emeklilik yaşının belirli olması ve değişmemesi konusunda hemfikirdir. Yani, kısaca toplumda emeklilik yaşı konusunda belirsizlikten kaçınma isteği yüksektir.

Emeklilik tarihi

2.4.4. Hava durumu tahminlerini takip

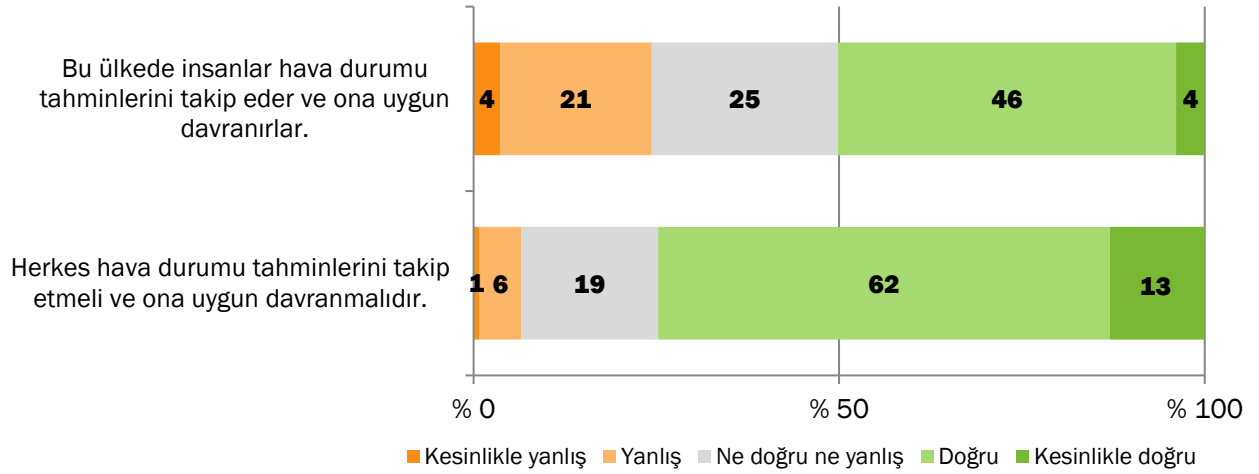
Toplumsal düzeyde insanların belirsizlikle baş etme mekanizmalarından bir tanesinin teknoloji olduğunu ve teknolojinin hava durumu, afetler gibi beklenmedik ve öngörülemeyen doğa olaylarına karşı insanları koruma amacıyla olduğunu daha önce belirtmiştik. Bu bağlamda hava durumu tahminlerini belirsizlikten kaçınma aracı olarak ele aldık ve ankete katılanlara hava durumu tahminlerinin Türkiye’de dikkate alınıp alınmadığı konusundaki görüşlerini sorduk.

“Bu ülkede insanlar hava durumu tahminlerini takip eder ve ona uygun davranırlar” yargısını ne derece doğru bulup bulmadıkları sorulduğunda, ankete katılanların yarısı bu yargının doğru olduğunu söylemiş, yüzde 25’i kararsız kalmış ve kalan yüzde 25’i de katılmadığını söylemiş.

“Herkes hava durumu tahminlerini takip etmeli ve ona uygun davranmalıdır” yargısı sorulduğunda, yüzde 75 bu yargının doğru olduğunu söylemiştir. Yani, toplumun üçte ikisi gündelik hayatta belirsizlikten kaçınmak için teknolojinin nimetlerinden faydalanmak gerektiğini düşünmektedir. Bunun bir göstergesi olarak da hava durumunun takip edilip, dikkate alınması gerektiğini onaylamışlardır.

Hava durumu tahminlerini takip

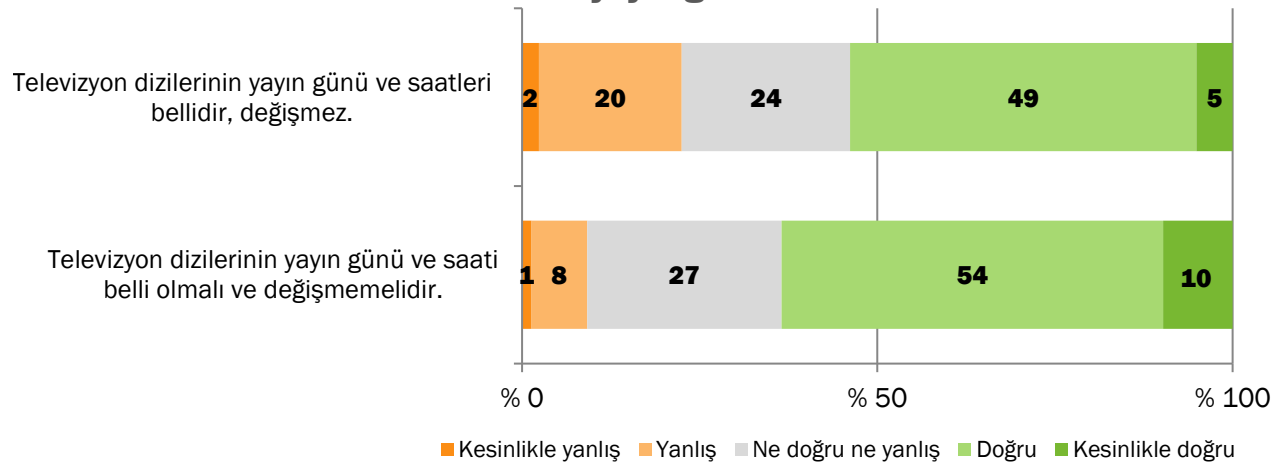

2.4.5. Televizyon dizilerinin yayın günü ve saati

Türkiye toplumunun her kesiminden insanı ilgilendireceğini düşündüğümüz bir diğer konu olarak televizyon dizilerini belirledik. Türkiye’de yaşayan hemen herkesin hayatını etkileyen, siyasi gündem de dahil olmak üzere kamuoyu gündemini sıkça meşgul eden televizyon dizilerinin belirsizlikten kaçınma ile ilişkisini değerlendirdik.

“Televizyon dizilerinin yayın günü ve saatleri bellidir, değişmez” yargısına ankete katılanların yüzde 54’ü doğru cevabını vermiştir. Buna karşılık, “Televizyon dizilerinin yayın günü ve saati belli olmalı ve değişmemelidir” yargısına yüzde 64 oranında “doğru” cevabını vermiştir.

Dizilerin yayın günü ve saati

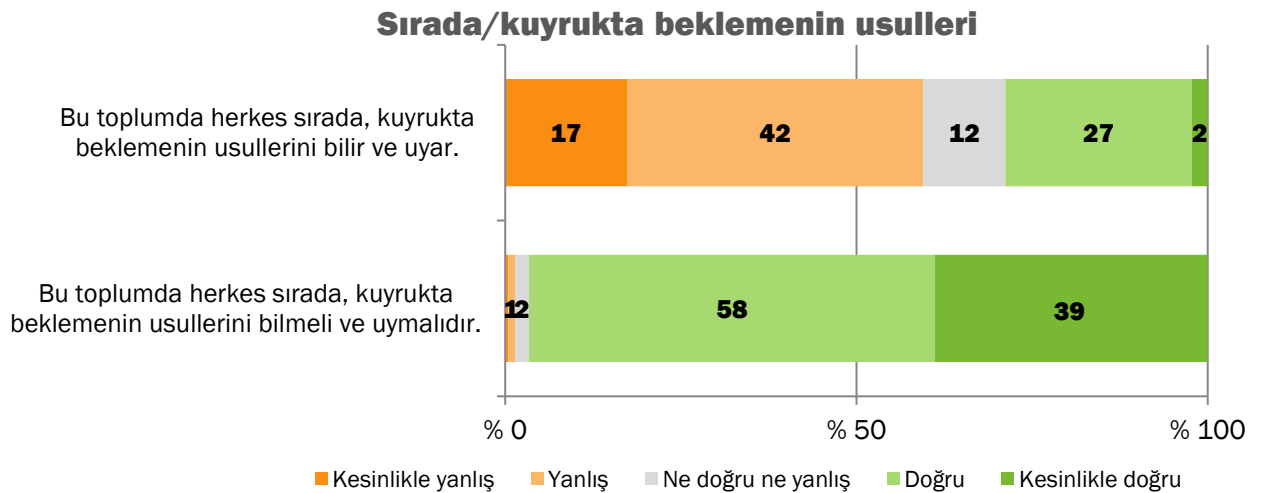
Sonuçlardan anlaşılıyor ki, **dizilerin yayın zamanları ile ilgili pratik durum ve değer oranları arasında büyük bir farklılık bulunmamaktadır.** Türkiye'ye özgü durumlar üzerine sorduğumuz diğer sorularda mevcut durum ve olması gereken arasındaki fark, dizilerin yayın zamanları sorusunda elde edilen farktan daha fazla çıkmıştır. Dizilerin yayın zamanlarının belli olup olmaması konusu sandığımızın aksine toplumu büyük ölçüde etkilememektedir. Toplumun televizyon dizileri konusunda belirsizlikten kaçınma isteği vardır, ancak diğer konularda olduğu kadar fazla değildir. Dizilerin tekrarlarının yayınlanmasının ve internetten de izlenebiliyor olmasının bu oranın az olmasında açıklayıcı olabileceğini de göz önünde bulundurmakta fayda vardır.

2.4.6. Sırada/kuyrukta beklemenin usulleri

Toplumsal kurallarla ilgili bir diğer soruda, sadece Türkiye'ye özgü olmasa da toplumsal düzen kavramını somut hale getirdiği için sırada bekleme usullerini ele aldık.

“Bu toplumda herkes sırada/kuyrukta beklemenin usullerini bilir ve uyar” yargısına ankete katılanların yüzde 59'u yanlış derken, yüzde 29'u doğru demiştir. Veriler incelendiğinde görülüyor ki, yaş ortalaması azaldıkça, eğitim düzeyi arttıkça, yaşam tarzı muhafazakardan moderne gittikçe, metropolden kıra gidildikçe ve dindarlık azaldıkça sırada bekleme usullerini bildiğimiz ve uyguladığımız düşüncesi azalmaktadır.

Buna karşılık, “Bu toplumda herkes sırada/kuyrukta beklemenin usullerini bilmeli ve uymalıdır” yargısına ise yüzde 97'si, yani neredeyse katılımcıların tamamı, doğru cevabını vermiştir. Bu da gösteriyor ki, toplumun bütün kesimlerinde sırada beklemenin usullerinin öğrenilmesi ve uygulanması konusunda istek vardır.

İnsanları başka insanların davranışlarına karşı koruyan ve başkalarının davranışlarındaki belirsizliği düzenleyen mekanizmanın hukuk olduğunu daha önce de belirtmiştik.

Sırada/kuyrukta beklemekle kastedilenin, metrobüs ve otobüs gibi toplu taşıma araçlarına binmek için veya devlet dairesinde, bankada sırada beklemek gibi daha somut gözle görülebilir durumlar olabileceği gibi, hastanede ameliyat günü için sıra beklemek, trafik kurallarına uymak, KPSS sonrası atamalar gibi görünür olmayan ama toplumsal hayatı düzenleyen durumlar olduğu da düşünebiliriz. Bu doğrultuda düşünüldüğünde, sırada beklemekle ilgili bu sorunun, hukuk mekanizmasını en iyi ölçen soru olduğu anlaşılmaktadır.

Sonuçlardan anlaşılıyor ki, toplumun yarından fazlası Türkiye toplumunun sırada/kuyrukta bekleme usullerini bilmediğini ve uygulamadığını düşünmekte, yani toplumda hukuksuzluk olduğunu belirtmektedir. Asıl çarpıcı olan ise, katılımcıların neredeyse tamamının toplumda sırada bekleme usullerinin öğrenilmesi ve uygulanması gerektiğini düşünmesi, yani hukuk düzeni talep etmesidir. Bu oran, Türkiye'ye özgü konularla ilgili sorduğumuz sorulara gelen en yüksek orandaki “doğru” cevabı olmuş, belirsizlikten kaçınma isteğinin en yüksek olduğu konu sırada bekleme konusu olmuştur.

Hukuk araştırması (Mayıs 2010 Barometresi):

Hukuk devleti tanımına bakıldığında, toplumun, hukuk devletinin varlığı konusunda oldukça tereddütlü olduğunu görmekteyiz. Nitekim deneklerin dörtte biri ile üçte biri arası hukuk devleti önermelerinin tümüne yanlış demektedir.

Yani, toplumun yüzde 25-35 oranında bir kesimi kanunlar önünde devlet ile vatandaşın eşit olduğuna inanmamaktadır. Bunun yanısıra, devlet ve memurların hatası durumunda, hatta aslında kendisi suç işlemese bile yargının kendilerini korumayacağına ve mahkemelerde çıkar karşılığı iş yapıldığına inanmaktadır.

Devletin bazı kurum veya memurlarının, işlem ve eylemlerinde, hukuk kuralları çerçevesi dışına çıktığını düşünenler yüzde 40 oranındadır.

Toplumun üçte biri hiçbir kurum ve kişinin, kişilik haklarını korumadığı kanaatindedir. Özellikle Kürtler'de mahkemelere olan güvenin çok çok düşük olması, Aleviler'in yarından fazlasının haklarını kimsenin korumadığı kanaatinde olmaları dikkate değerdir.

Toplumun üçte ikisi mahkemeye yolu düşerse “zengin-fakir” veya “iktidara yakın-uzak” olmasına göre yargıçların farklı karar vereceğine inanmaktadır.

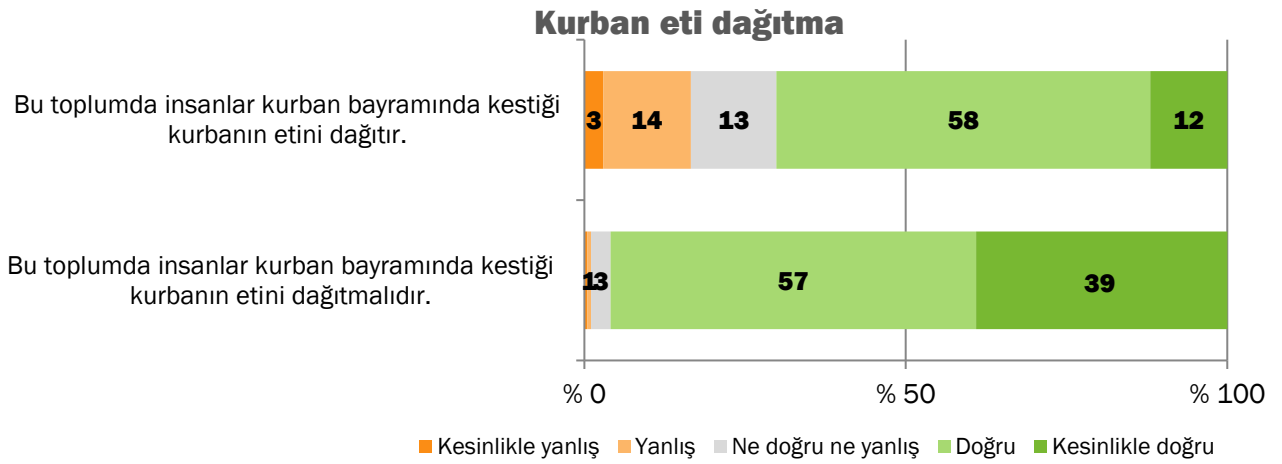
2.4.7. Kurban eti dağıtma

Belirsizlikten kaçınmaya dair Türkiye'ye özgü durum olarak seçilen son örnekte, ankete katılanlara, yine toplumun büyük bir kısmını ilgilendiren bir konu olduğunu düşündüğümüz, kurban etinin dağıtılması konusunu sorduk.

“Bu toplumda insanlar kurban bayramında kestiği kurbanın etini dağıtır” yargısının ne derece doğru olup olmadığını sorduğumuzda ankete katılanların yüzde 70'i doğru cevabını vermiş, yüzde 17'si yanlış demiştir.

“Bu toplumda insanlar kurban bayramında kestiği kurbanın etini dağıtmalıdır” dendiğinde ise katılımcıların yüzde 96'sı, yani neredeyse tamamı, bu yargıya “doğru” cevabını vermişlerdir.

Sonuçlardan anlaşıldığı üzere, kurban etinin dağıtılması konusunda mevcut durum ve olması gereken arasında büyük bir fark bulunmamaktadır. Yani, toplumda kurban etinin dağıtıldığı görüşü yaygın olmakla beraber, etin dağıtılması gerektiğine dair de yüksek oranda fikir birlikteliği bulunmaktadır. Dini bir konu olan kurban eti dağıtımı ile ilgili, halihazırda belirsizlikten kaçındığına inanan toplumda, kaçınılması konusunda daha da yüksek oranda, toplumun neredeyse tamamına yayılmış bir inanç mevcuttur. Yani, Türkiye toplumu bu konuda nettir diyebiliriz.

2.5. Pratik durum ve değer eksenlerinde Türkiye

Şimdiye kadarki bulgular Türkiye’de insanların belirsizlikle ne derece baş edebildiğini ve hangi konularda belirsizlik sevmediğini, kaçınmak istediğini ortaya koyuyordu. Peki Türkiye toplumunu, bu konuda diğer toplumlarla karşılaştırılınca nerede yer alıyor? Başkanlık seçimleri onlarca yıldır Kasım’ın ilk Pazartesi’ni takip eden Salı günü yapılan Amerika Birleşik Devletleri’ne kıyasla ne kadar daha fazla belirsizlikle yaşayabiliyoruz? Veya kırk yıldan sonra ilk defa geçen yıl seçimlerin yapıldığı ancak seçimlere birkaç ay kala seçime katılacak partilerin dahi tam olarak belirli olmadığı Libya’ya kıyasla, seçimler öncesi belirsizlikler bizi ne kadar daha fazla rahatsız ediyor?

1990’ların başında 62 ülkede gerçekleştirilen GLOBE (*Global Leadership and Organizational Behavior Effectiveness Research Program* - Küresel Liderlik ve Kurumsal Davranışlarda Etkinlik Araştırması Programı) araştırmasının bulguları, bu tür bir kıyas yapmamıza olanak sağlıyor. Belirsizlikten kaçınmaya dair sorduğumuz sorular arasından, daha genel ifadeler içeren 4 soru GLOBE araştırmasında 7’li Likert ölçeğinde sorulmuştu. Bu ayki araştırmada yer alan 4 sorunun cevaplarını aynı ölçeğe getirerek ortalamasını hesapladık ve “Belirsizlikten Kaçınmada Pratik Durum” ve “Belirsizlikten Kaçınmada Değer” olacak şekilde iki eksen ortaya çıkardık.

Barometre araştırmasına göre 1 ila 7 puan aralığındaki Belirsizlikten Kaçınmada Pratik Durum ekseninde, Türkiye’nin ortalama puanı 4,07 olarak ortaya çıkıyor. Bir puanın her türlü belirsizliği kaldırabilmeyi, 7 puanın ise belirsizlikten tamamen kaçınmayı, herşeyin belirli olmasını ifade ettiği ölçekte 4,07 puan, ölçeğin tam ortasında yer aldığımızı gösteriyor.

Türkiye’nin Belirsizlikten Kaçınmada Değer eksenindeki puanı ise 5,54. Bu puan, toplumun nasıl olması gerektiği sorulduğunda, insanların belirsizlikten kaçınmaya doğru bir eğilim gösterdiklerini ifade ediyor.

Pratik durum eksenini ile değer eksenini arasındaki, yani 4,07 puanla, 5,54 puan arasındaki 1,47 puanlık fark ise şu anlama geliyor: Türkiye’de insanlar, toplumsal düzenin şu an olduğundan daha belirli olması gerektiğine inanıyor.

Eksen	Şubat'13 Barometre Türkiye ortalaması (7'li Likert ölçeğinde)	GLOBE Türkiye ortalaması (7'li Likert ölçeğinde) ¹
Belirsizlikten kaçınmada pratik durum	4,07	3,63
Belirsizlikten kaçınmada değer	5,54	4,67
Eksenler arası fark	1,47	1,04

İlk tepki olarak, zaten herkesin daha belirli, daha düzenli bir toplum istediğini düşünebiliriz. Ancak, bazı toplumlar tam tersini talep ediyor. Örneğin, GLOBE araştırmasına göre en fazla belirsizlikten kaçınan ülke olan İsviçre'de insanlara, toplumun nasıl olması gerektiği sorulduğunda, bu sefer en fazla belirsizlik isteyen, herşeyin çok belirli olmasından en fazla rahatsız olan ülke olduğu görülüyor. Buna karşılık Çin de ülkeler sıralamasında belirsizlikten en fazla kaçınan ülkeler arasında yer alsa da, nasıl olması gerektiği sorulduğunda, yine belirsizlikten kaçınmaktan, herşeyin halen olduğu gibi belirli, tanımlı kalmasından yanalar, şikayetçi görünmüyorlar, hatta belirsizlikten daha da fazla kaçınmak istiyorlar. Pratik durum ve değerler arasında mesafeler, özetle, kültürel değerleri ifade ediyor ve kültürlerin neden birbirinden bu denli farklı olduğuna dair ipucu sağlıyor.

Aşağıdaki tabloda GLOBE araştırmasındaki 62 ülkenin belirsizlikten kaçınmada pratik durum ve değer puanları yer alıyor.

¹ Barometre araştırması ile GLOBE araştırması arasındaki puan farkları olsa da, Türkiye'nin ikisinde de ölçeğinde ortalarında yer alması ve değerler eksen puanının ikisinde de pratik durum eksen puanından daha yüksek olması nedeniyle birbirini teyid ediyor. Araştırmalar arasındaki farkların olası nedenleri: 1) GLOBE'da tüm sorular 7'li ölçekte, Barometre'de ise 3 ve 5'li ölçekte. 2) GLOBE araştırmasında büyük şirketlerin orta kademe yöneticileriyle görüşülmüş. 3) GLOBE araştırması, 1990'ların başında yapılmış ve Türkiye'de son 20 yılda önemli toplumsal değişimler oldu.

Ülkeler	Pratik	Değer	Ülkeler (devam)	Pratik	Değer
İsviçre	5,37	3,16	Güney Afrika (Beyazlar)	4,09	4,67
İsveç	5,32	3,60	Japonya	4,07	4,33
Singapur	5,31	4,22	Mısır	4,06	5,36
Danimarka	5,22	3,82	İsrail	4,01	4,38
Almanya (Batı)	5,22	3,32	Katar	3,99	4,82
Almanya (Doğu)	5,16	3,94	İspanya	3,97	4,76
Avusturya	5,16	3,66	Tayland	3,93	5,61
Finlandiya	5,02	3,85	Portekiz	3,91	4,43
İsviçre (Fransız)	4,98	3,83	Filipinler	3,89	5,14
Çin	4,94	5,28	Kosta Rika	3,82	4,58
Malezya	4,78	4,88	İtalya	3,79	4,47
Yeni Zelanda	4,75	4,10	Slovenya	3,78	4,99
Hollanda	4,70	3,24	Ekvador	3,68	5,16
İngiltere	4,65	4,11	İran	3,67	5,36
Güney Afrika (Siyahlar)	4,59	4,79	Kazakistan	3,66	4,42
Kanada	4,58	3,75	Fas	3,65	5,32
Arnavutluk	4,57	5,37	Arjantin	3,65	4,66
Fransa	4,43	4,26	Türkiye	3,63	4,67
Avustralya	4,39	3,98	El Salvador	3,62	5,32
Tayvan	4,34	5,31	Polonya	3,62	4,71
Hong Kong	4,32	4,63	Brezilya	3,60	4,99
İrlanda	4,30	4,02	Kolombiya	3,57	4,98
Nijerya	4,29	5,60	Güney Kore	3,55	4,67
Kuveyt	4,21	4,77	Gürcistan	3,50	5,24
Namibya	4,20	5,13	Venezüela	3,44	5,26
Meksika	4,18	5,26	Yunanistan	3,39	5,09
Endonezya	4,17	5,23	Bolivya	3,35	4,70
Hindistan	4,15	4,73	Guatemala	3,30	4,88
Zimbabve	4,15	4,73	Macaristan	3,12	4,66
ABD	4,15	4,00	Rusya Fed.	2,88	5,07
Zambiya	4,10	4,67	DÜNYA ORTALAMASI	4,16	4,62

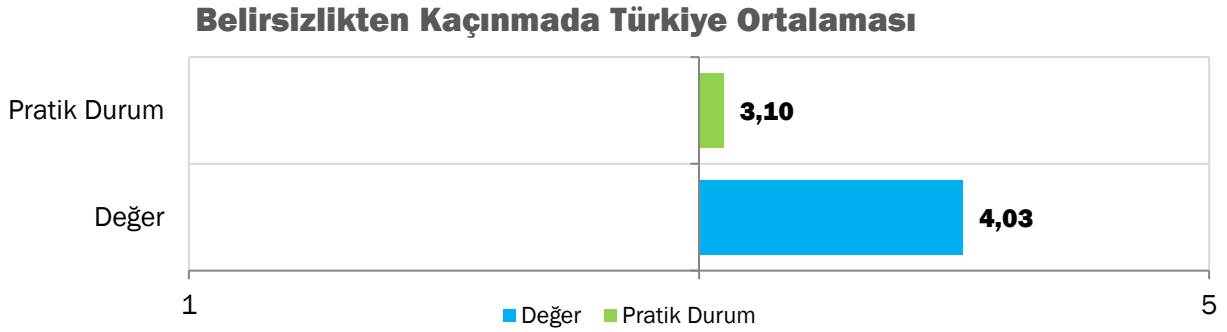
Kaynak: *Culture, leadership and organizations: The GLOBE study of 62 societies*, derleyen Robert J. House ve diğerleri, 2004

2.5.1. Eksenler ve demografi

Önceki bölümlerde belirsizlikten kaçınma temasında yer alan soruları tek tek inceledik. Bu bölümde ise belirsizlikten kaçınmaya genel bakış ele alınıyor. Belirsizlikten kaçınmada pratik durumla ve değerlerle ilgili sorulan on birer sorunun ortalamasını hesaplayarak, 5 puanın belirsizlikten en fazla kaçınmayı, 1 puanın belirsizliği en fazla kaldırabilmeyi ifade ettiği iki ölçek oluşturduk (Barometre raporlarındaki her zamanki 5'li ölçeği kullanabilmek için bir önceki sayfada kullanılan 7'li ölçeği dikkate almadık).

Buna göre Türkiye toplumunun belirsizlikten kaçınmada pratik durum algısı 3,10 puanda ve değeri 4,03 puanda. Diğer bir deyişle, toplum ortalamada belirsizlikten ne kaçındığımızı ne de belirsizlikle yaşadığımızı yani ortada bir yerde yer aldığımızı belirtiyor, fakat 4,03 puan ile belirsizlikten şu ankinden daha fazla kaçınmamız gerektiğini söylüyor ve herşeyin daha belirli olduğu bir toplum hayatı talep ettiğini belirtiyor.

Toplumun her konuda halihazırdakinden daha belirli bir durum beklentisinde olduğunu bundan önceki bölümde sorular tek tek ele alırken belirtmiştik. Soruları bir araya getirince de, aynı beklenti görülebiliyor. Peki toplumun her kesimi aynı mı? Toplumsal hayattaki belirsizlikle ilgili farklı kesimlerin değerlendirmesi ve beklentisi aynı mı?

Eksenler demografik kümeler ayrıntısında incelendiğinde ortaya ilginç bir tablo çıkıyor: Toplumun farklı kesimlerinin şu anki, pratik durumla ilgili algısı değişkenlik gösteriyor. Bir kesim belirsizlikten kaçınan bir toplum olduğumuza inanırken, bir diğeri pek de kaçınmadığımızı değerlendirme yapabiliyor. Ama değerleri, yani toplumun belirsizlikten ne kadar kaçınması gerektiği sorulduğunda, her kesimdeki beklenti, yani her kesimin toplumun nasıl olması gerektiğiyle ilgili tahayyülü birbirinin aynısı. Fark pratik durumla, değer arasındaki mesafe farkında ortaya çıkıyor. Şimdi bu tespitimizi şekillendiren bulguları daha ayrıntılı olarak inceleyelim.

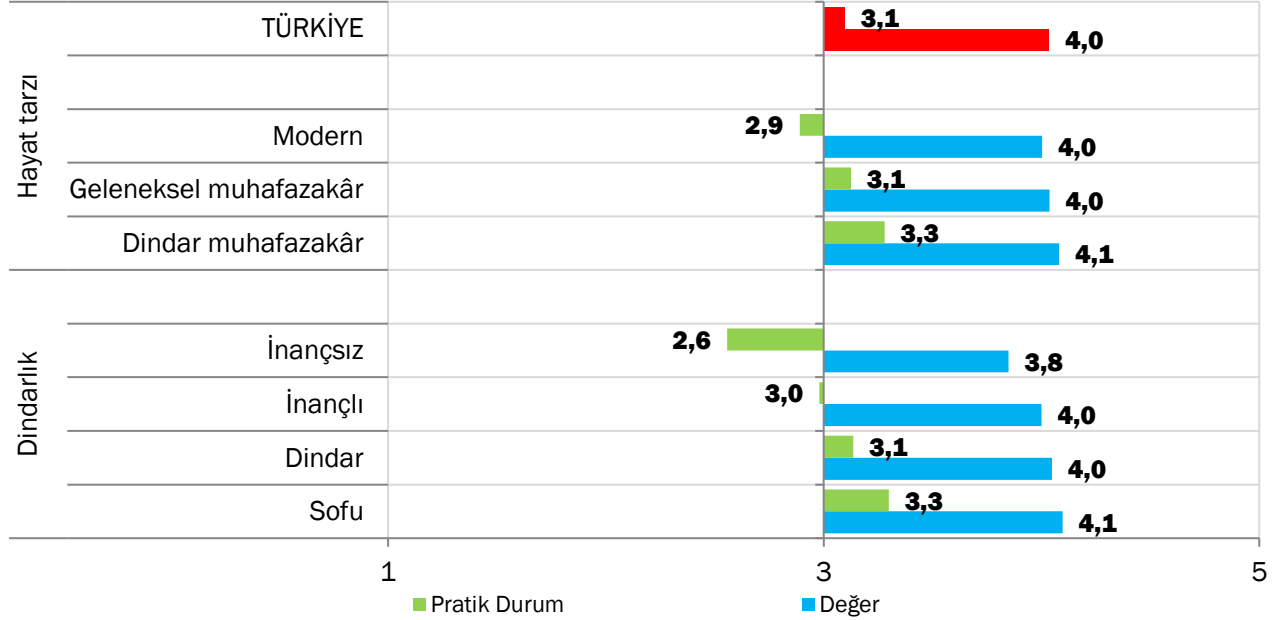
Hayat tarzı

İnsanların belirsizlikle ilgisini şekillendiren en önemli etken, kendilerini ait gördükleri hayat tarzı. Kendinin modern olarak tanımlayanların toplumun şu anki hali ile ilgili ortalamadaki değerlendirmesi, 2,9 puanla belirsizlikten kaçınmadığımız yönünde. Halbuki bu puan geleneksel muhafazakarlarda 3,1 ve dindar muhafazakarlarda 3,3

ile ortanın üstünde bir noktada. Puan farkı az gibi görünse de, demografik özellikler arasında en belirgin farkı hayat tarzı yaratıyor.

Hayat tarzı ve dindarlığa göre belirsizlikten kaçınma

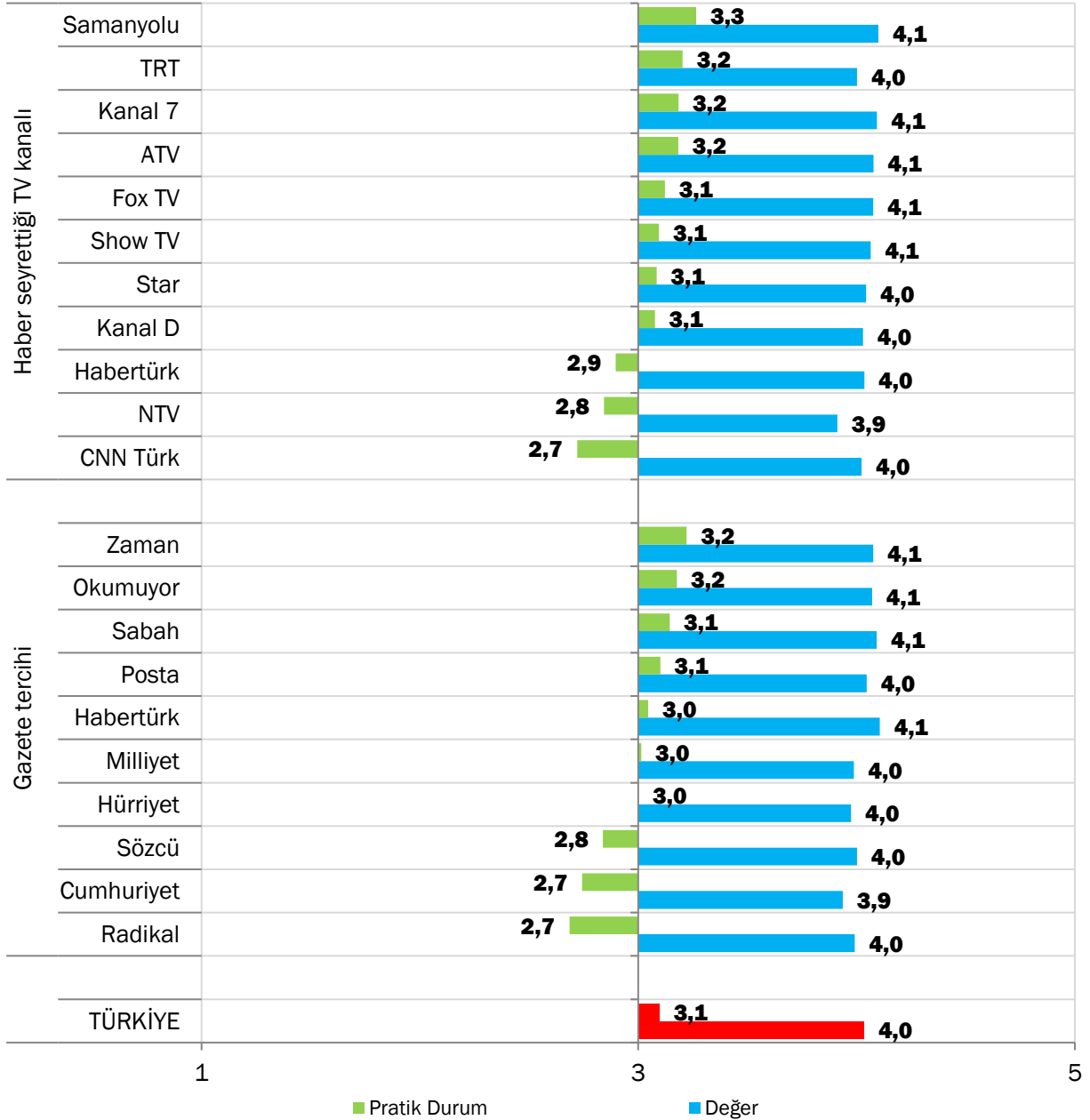
Dindarlık seviyesi de, hayat tarzına benzer bir şekilde dindarlık seviyesi arttıkça belirsizlikten kaçındığımızın olan inanç artıyor. Ancak aynı zamanda belirsizlikten kaçınmamız gerektiği seviye ile ilgili beklenti de çok az da olsa kademe kademe artıyor.

Medya tercihi

İnsanların hayat tarzlarının bir göstergesi olan televizyon kanalı ve gazete tercihleri de, şu anda toplumsal hayatın ne derece belirsiz olduğu ile ilgili değerlendirmeyle yakından ilişkili. Aşağıdaki grafikte de görüldüğü gibi CNNTürk, NTV ve Habertürk kanallarının izleyicileri ve Radikal, Cumhuriyet ve Sözcü gazetelerinin okurlarına göre “belirsizlikten kaçınıyor muyuz?” sorusunun cevabı “hayır”, çünkü pratik durum ekseninde değerlendirmeleri ortanın altında. Buna karşılık Samanyolu, TRT, Kanal 7 ve ATV izleyicileri ve Zaman okurları toplumu ortalamasının üstünde belirli bir düzene sahip olarak görüyor.

Televizyon ve gazete tercihine göre belirsizlikten kaçınma

Pratik durumla ilgili algı, medya tercihine göre 0,5 puana kadar çıkan farkla değişiyor olsa da, değerlerin 0,2 puanı geçmeyen ve yoruma mahal vermeyen bir aralık içinde, pek değişmediği görülüyor.

Eğitim seviyesi, gelir ve konut tipi

Diğer birçok Barometre araştırmasında en açıklayıcı etkenlerden biri olan eğitim seviyesi, kısmen açıklayıcı olsa da, belirsizlikten kaçınma sözkonusu olunca hayat tarzının gerisinde kalıyor. Eğitim seviyesi arttıkça belirsizlikten kaçındığımızı düşünme hali azalıyor. Eğitim seviyesi daha yüksek olanların, toplumu belirsizlikle ilgili yargılama eğiliminin daha fazla olduğu söylenebilir. Ancak değerler arasında, yani ne kadar düzenin ne kadar belirli olması gerektiğine dair genel değerlendirmede pek fark yok.

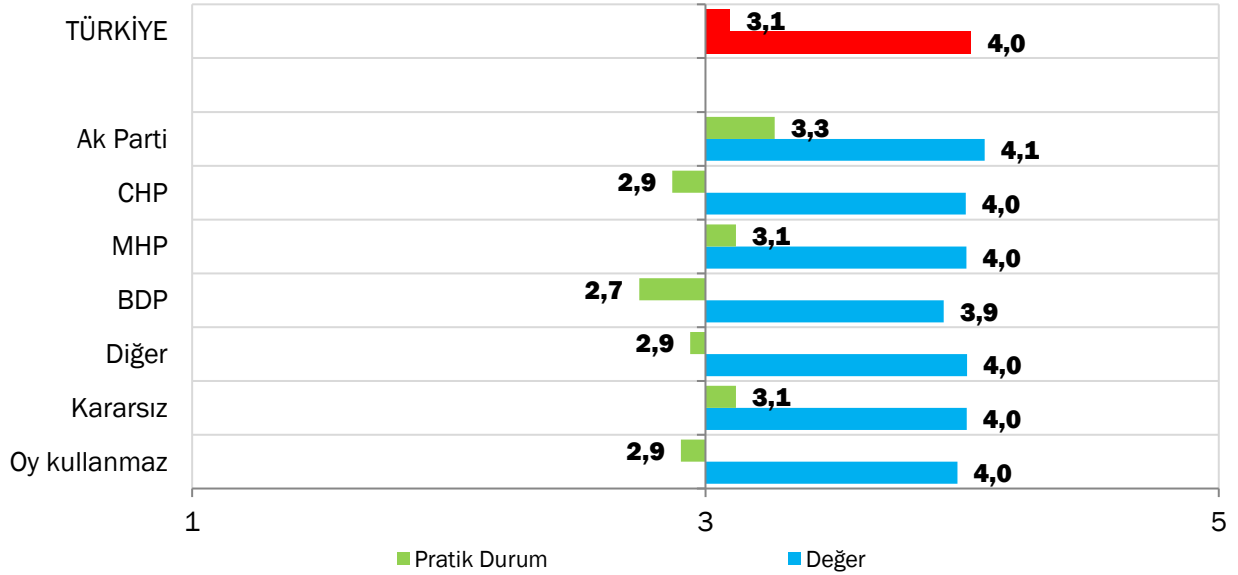
Dindarlıkta olduğu gibi eğitimde de değer ekseninde küçük de olsa kademe kademe bir artış beklenebilir ancak böyle bir durum gözlenmiyor.

Gelir seviyesi arttıkça da, oturulan evin tipi daha iyileştikçe de, eğitim seviyesinde olduğu gibi, toplumu daha belirsiz görme eğilimi izlenebiliyor.

Parti tercihi

Belirsizlik olduğunu en fazla belirtenler BDP'liler ve ardından CHP'liler. Ak Partililer ise hayatın halen belirsiz olduğunu daha az söylüyor, yani belirsizlikten kaçındığımızı daha fazla belirtiyorlar. Değer ekseninde ise diğer etkenlerde olduğu gibi seçmenler arasında kayda değer fark görülüyor.

Parti tercihine göre belirsizlikten kaçınma

Herkesin düzenle ilgili tahayyülü aynı

Toplumdaki kümelerin pratik durumla ilgili değerlendirmeleri biraz fark gösterse de, değerleri, yani nasıl olması gerektiğine dair değerlendirmeleri, aynı noktada. Kümelerin şu anki durumla ilgili algıları farklı olsa da, beklentileri, hayal ettikleri toplum hali birbirinin aynı. Aslında değere bakmanın pek anlamı yok, çünkü ortalamada 4,03 puanda olan değer kümeden kümeye 3,8 ve 4,2 arasında ancak 0,4 puan fark ediyor. Herkesin toplumun/hayatın ne daha belirli olması gerektiği beklentisi aynı.

Bu durumda **fark, pratik durumla değer arasındaki mesafede** ortaya çıkıyor. Diğer bir deyişle, örneğin modernler belirsizlikten kaçınmada 2,9 puandan 4,0 puana, 1,2 puanlık bir mesafe kat etmemiz gerektiğini düşünürken, dindar muhafazakarlar için bu mesafe 0,8 puan.

2.6. Yorum ve Değerlendirme

Hangi demografik küme olursa olsun, toplumun her kümesi, daha fazla belirli ve tanımlı toplum ve hayat düzeni beklentisi içinde. Türkiye toplumu ortalamada daha fazla düzen talep ediyor ve bu talep toplumun her kümesinde geçerli ve ters yönde beklentisi olan küme bulunmuyor.

Kümeler arasında, toplumun belirsizlikten kaçındığına dair görüşte biraz fark bulunuyor, ancak toplumun nasıl olması gerektiği, yani belirsizlikten ne derece kaçınmamız gerektiğine dair değerlendirmede kayda değer fark bulunmuyor. Toplumun her kümesi belirsizlikten ne derece kaçınmamız gerektiği konusunda hemfikir denebilir. Diğer bir deyişle, herkesin bu konudaki hayali aslında aynı.

Bu durumda, biraz önce de belirttiğimiz gibi **fark, pratik durumla değer arasındaki mesafede** ortaya çıkıyor. Bu mesafeye ilgili genel örgü ise Barometre araştırmalarında tekrar tekrar ortaya çıkan örgüye paralel: Toplumun belirsizlikten kaçınmayla ilgili algısı hayat tarzı ve bunu şekillendiren eğitim, gelir, medya tercihi gibi özelliklere göre bir eksen üzerinde değişiyor.

Daha eğitilmiş, daha modern, toplumun daha fazla imkana sahip olarak değerlendirebileceğimiz kesimlerinin, toplumsal düzeni daha belirsiz görmelerini, pratik durumla değer arasında alınması gereken mesafeyi daha fazla olarak hayal etmelerini bir örnek üzerinden yorumlayabiliriz: İlk defa metrobüse binen biri için, metrobüs duraklarında insanların otobüslere binmeleri tamamen kaotik görünebilir. Otobüslerin gelişi, insanların binmeleri tamamen rastgele, nizamdan uzak görünebilir. Ancak biraz gözlem yapıldığı takdirde, metrobüslerdeki sıranın da kendince bir düzeni olduğu görülür: Otobüsler durağın mümkün olduğunca önünde durduğu için, insanlar öne doğru yürür. Otobüsler rastgele durmamazlık etmez, gerçekten daha fazla yolcu alamayacak olanlar durmayıp devam eder. Oturmak isteyen insanlar, gelen ilk otobüse değil, ilk kalabalık azalınca gelecek olan daha sonraki otobüsleri bekler.

Belirsizlikten kaçınmadaki algı da bu şekilde yorumlanabilir. Daha modern kesimler toplum geneline olan mesafelerine göre, toplumdaki düzeni olduğundan daha kaotik ve daha belirsiz olarak değerlendiriyor olabilirler. Örneğin kuralları, toplumun beklentilerini kanun olarak veya en azından yazılı olarak görmedikçe “belirli” olarak değerlendirmiyor olabilirler. Gündelik hayatta belirsizlik içinde yaşamaya alışkın kesimler içinse, belirsizliğin de kendince bir düzeni vardır veya kurallar yazılı olmasa da hayatı düzenliyordur. Günlük hayatında başına beklenmedik olaylar geleceğini zaten öngören bir toplum için televizyon dizilerinin yayın saatlerinin değişmesi zaten beklemedikleri, öngörmedikleri bir şey değildir.

Aslında “olması gerekenler / değerler” ile “olanlar / hayat pratikleri” arasındaki farklılık aynı zamanda “değişim talebine” de işaret ediyor. Toplumun doğru bildikleriyle yaptıkları arasındaki fark aynı zamanda şu veya bu nedenle toplumun doğru bildiklerinden ayrışması da demek. Herkes doğrunun ne ve nerede olduğunu biliyor fakat hukuka, toplumsal ve kamu kurumlarına olan güvensizliği ile farklı davranıyor. KONDA

3. ARAŞTIRMANIN KÜNYESİ

3.1. Araştırmanın Genel Tanımı

Bu raporun dayanağı olan araştırma, KONDA Barometresi aboneleri için, KONDA Araştırma ve Danışmanlık Ltd. Şti. tarafından gerçekleştirilmiştir.

Araştırmanın saha çalışması 9-10 Şubat 2013 tarihlerinde gerçekleştirilmiştir. Bu rapor, Türkiye'deki 18 yaş üstü yetişkin nüfusun, saha çalışmasının yapıldığı günlerdeki siyasal eğilimlerini, tercihleri ve profillerini yansıtmaktadır.

Araştırma, Türkiye'nin 18 yaş üstü yetişkin nüfusunu temsil edecek deneklerin tercihlerindeki eğilim ve değişimleri belirlemek ve izlemek için tasarlanmış ve uygulanmıştır.

Araştırmanın bulgularının hata payı, yüzde 95 güven aralığında +/- 2, yüzde 99 güven aralığında yüzde +/- 2,6'dır.

3.2. Örneklem

Örneklem, ADNKS (Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi) verilerine dayalı mahalle ve köylerin nüfus büyüklükleri ve eğitim seviyeleri verileri ile 12 Haziran 2011 genel seçimlerinin mahalle ve köy sonuçları katmanlandırılarak hazırlanmıştır.

Yerleşim yerleri önce kırsal/kent/metropol olarak ayrıştırılmış ve 12 bölge esas alınarak örneklem tespit edilmiştir.

Araştırma kapsamında 30 ilin merkez dâhil 95 ilçesine bağlı 150 mahalle ve köyünde 2617 kişiyle yüz yüze görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

Gidilen il	30
Gidilen ilçe	95
Gidilen mahalle/köy	150
Görüşülen denek	2617

Her bir mahallede gerçekleştirilen 18 anket için yaş ve cinsiyet kotası uygulanmıştır.

Yaş grubu	Kadın	Erkek
18-28 yaş	3 denek	3 denek
29-44 yaş	3 denek	3 denek
44 yaş ve üstü	3 denek	3 denek

	Düzey 1 (12 bölge)	Gidilen iller
1	İstanbul	İstanbul
2	Batı Marmara	Balıkesir, Tekirdağ, Edirne
3	Ege	İzmir, Denizli, Kütahya, Uşak
4	Doğu Marmara	Bursa, Eskişehir, Kocaeli
5	Batı Anadolu	Ankara, Konya
6	Akdeniz	Antalya, Adana, Hatay, Mersin
7	Orta Anadolu	Kayseri, Sivas,
8	Batı Karadeniz	Samsun, Bartın, Tokat
9	Doğu Karadeniz	Trabzon, Giresun
10	Kuzeydoğu Anadolu	Kars
11	Ortadoğu Anadolu	Malatya, Van
12	Güneydoğu Anadolu	Gaziantep, Şanlıurfa, Diyarbakır

Görüşülen deneklerin bölgelere ve yerleşim yerleri türüne göre dağılımı aşağıdaki tablodadır.

	Anketin yapıldığı bölge	Kır	Kent	Metropol	Toplam
1	İstanbul			19,9	19,9
2	Batı Marmara	1,9	3,4		5,3
3	Ege	4,1	6,2	4,8	15,1
4	Doğu Marmara	1,4	2,8	5,3	9,6
5	Batı Anadolu	0,8		10,2	11,0
6	Akdeniz	3,3	2,8	6,2	12,3
7	Orta Anadolu	1,4	2,1	1,4	4,8
8	Batı Karadeniz	2,6	3,4		6,1
9	Doğu Karadeniz	1,4	2,1		3,5
10	Kuzeydoğu Anadolu	1,4			1,4
11	Ortadoğu Anadolu	1,4	2,1		3,4
12	Güneydoğu Anadolu	1,4	2,1	4,2	7,7
	Türkiye	21,1	26,9	52,1	100,0

4. TÜM CEVAP DAĞILIMLARI

4.1. Deneklerin Profili

Cinsiyet	Yüzde
Kadın	47,8
Erkek	52,2
Toplam	100,0

Yaş	Yüzde
18 - 28 yaş	27,9
29 - 43 yaş	34,4
44+ yaş	37,6
Toplam	100,0

Eğitim durumu	Yüzde
Okuryazar değil	5,0
Diplomasız okur	2,4
İlkokul mezunu	35,9
Ortaokul mezunu	15,7
Lise mezunu	27,3
Üniversite mezunu	12,5
Yüksek lisans / Doktora	1,2
Toplam	100,0

Baba eğitim durumu	Yüzde
Okuryazar değil	15,4
Diplomasız okur	8,1
İlkokul mezunu	52,7
Ortaokul mezunu	9,0
Lise mezunu	11,0
Üniversite mezunu	3,5
Yüksek lisans / Doktora	,3
Toplam	100,0

Aylık hane geliri	Yüzde
300 TL ve altı	3,3
301 - 700 TL	10,0
701 - 1200 TL	38,5
1201 - 2000 TL	30,5
2001 - 3000 TL	10,8
3001 TL ve üstü	6,9
Toplam	100,0

Hane kişi sayısı	Yüzde
1 - 2 kişi	15,8
3 - 5 kişi	62,6
6 - 8 kişi	13,5
9+ kişi	8,1
Toplam	100,0

Örtünme durumu	Yüzde
Örtmüyor	29,6
Başörtüsü	49,4
Türban	7,2
Çarşaf, peçe	,5
Bekâr erkek	13,2
Toplam	100,0

Etnik köken	Yüzde
Türk	81,8
Kürt	12,7
Zaza	1,2
Arap	1,9
Diğer	2,3
Toplam	100,0

Din/Mezhep	Yüzde
Sünni Müslüman	92,9
Alevi Müslüman	6,0
Diğer	1,1
Toplam	100,0

Dindarlık	Yüzde
İnançsız	2,3
İnançlı	25,0
Dindar	62,3
Sofu	10,4
Toplam	100,0

Hayat tarzı kümesi	Yüzde
Modern	27,1
Geleneksel muhafazakâr	47,1
Dindar muhafazakâr	25,7
Toplam	100,0

Çalışma durumu	Yüzde
Devlet memuru	5,3
Özel sektör	5,3
İşçi	11,2
Küçük esnaf	7,6
Sanayici / İşadamı	,2
Serbest meslek	1,4
Çiftçi, ziraatçi, hayvancı	5,1
Çalışıyor, diğer	3,8
Emekli	12,7
Ev kadını	31,2
Öğrenci	10,1
İşsiz, iş arıyor	4,5
Çalışamaz halde	1,5
Toplam	100,0

Haberleri seyretmek için en fazla hangi TV kanalını tercih ediyorsunuz?	Yüzde
Kanal D	23,5
ATV	13,1
TRT	12,9
Samanyolu	8,0
Fox TV	7,9
Show TV	6,4
NTV	4,9
Star	5,8
Kanal 7	3,9
Haber Türk	3,0
CNN Türk	1,8
Ulusal	1,6
Roj TV	,6
TRT 6 (Şeş)	,1
Yerel Kanallar	,6
Diğer kanallar	5,8
Toplam	100,0

Gazete tercihi	Yüzde
Cumhuriyet	2,8
Habertürk	3,7
Hürriyet	9,0
Milliyet	4,6
Posta	13,5
Radikal	1,0
Sabah	7,1
Sözcü	3,6
Zaman	10,9
Diğer gazeteler	15,0
Okumuyor	17,1
Cevap yok	11,9
Toplam	100,0

Doğum yeri	Yüzde
İstanbul	8,2
Batı Marmara	5,1
Ege	12,8
Doğu Marmara	7,9
Batı Anadolu	7,1
Akdeniz	11,5
Orta Anadolu	8,1
Batı Karadeniz	9,3
Doğu Karadeniz	6,7
Kuzeydoğu Anadolu	5,3
Ortadoğu Anadolu	5,7
Güneydoğu Anadolu	10,9
Yurtdışı	1,4
Toplam	100,0

Baba doğum yeri	Yüzde
İstanbul	3,6
Batı Marmara	5,4
Ege	12,1
Doğu Marmara	6,9
Batı Anadolu	5,3
Akdeniz	10,8
Orta Anadolu	9,8
Batı Karadeniz	10,3
Doğu Karadeniz	8,7
Kuzeydoğu Anadolu	7,0
Ortadoğu Anadolu	6,4
Güneydoğu Anadolu	11,6
Yurtdışı	2,2
Toplam	100,0

Anketin yapıldığı bölge	Yüzde
İstanbul	19,9
Batı Marmara	5,3
Ege	15,1
Doğu Marmara	9,6
Batı Anadolu	11,0
Akdeniz	12,3
Orta Anadolu	4,8
Batı Karadeniz	6,1
Doğu Karadeniz	3,5
Kuzeydoğu Anadolu	1,4
Ortadoğu Anadolu	3,4
Güneydoğu Anadolu	7,7
Toplam	100,0

Yerleşim kodu	Yüzde
Kır	21,1
Kent	26,9
Metropol	52,1
Toplam	100,0

Oturulan evin tipi	Yüzde
Geleneksel ev	35,4
Varoş	6,6
Standart kentsel alan	53,1
Lüks konut	4,9
Toplam	100,0

Otomobil sahipliği	Yüzde
Var	38,3
Yok	61,7
Toplam	100,0

4.2. Belirsizlikten Kaçınma

Bu toplumdaki kural ve kanunlar neleri kapsar?	Yüzde
Her türlü durumu	30,1
Bazı durumları	52,8
Çok az durumu	17,1
Toplam	100,0

Bu toplumda düzen ve tutarlılık önemlidir ve yenilikten daha ön planda tutulur.	Yüzde
Kesinlikle yanlış	2,9
Yanlış	20,1
Ne doğru ne yanlış	18,7
Doğru	51,9
Kesinlikle doğru	6,4
Toplam	100,0

Bu toplumda, çoğu insanın hayatı çok düzenlidir ve başlarına pek beklenmedik olay gelmez.	Yüzde
Kesinlikle yanlış	10,9
Yanlış	43,5
Ne doğru ne yanlış	18,5
Doğru	25,5
Kesinlikle doğru	1,6
Toplam	100,0

Bu toplumun beklentileri ve talimatları gayet ayrıntılıdır, böylece vatandaşlar kendilerinden ne beklendiğini bilirler.	Yüzde
Kesinlikle yanlış	7,7
Yanlış	32,0
Ne doğru ne yanlış	22,7
Doğru	35,3
Kesinlikle doğru	2,2
Toplam	100,0

Bu toplumda ahlaki standartlar çok nettir.	Yüzde
Kesinlikle yanlış	6,6
Yanlış	28,1
Ne doğru ne yanlış	21,5
Doğru	38,6
Kesinlikle doğru	5,1
Toplam	100,0

Bu ülkede seçim tarihlerinin kuralları bellidir ve değişmez.	Yüzde
Kesinlikle yanlış	5,2
Yanlış	34,0
Ne doğru ne yanlış	19,2
Doğru	38,5
Kesinlikle doğru	3,2
Toplam	100,0

Bu ülkede her çalışanın kaç yaşında emekli olacağı bellidir.	Yüzde
Kesinlikle yanlış	7,9
Yanlış	30,3
Ne doğru ne yanlış	14,7
Doğru	43,0
Kesinlikle doğru	4,1
Toplam	100,0

Bu ülkede insanlar hava durumu tahminlerini takip eder ve ona uygun davranırlar.	Yüzde
Kesinlikle yanlış	3,6
Yanlış	20,8
Ne doğru ne yanlış	25,5
Doğru	46,3
Kesinlikle doğru	3,9
Toplam	100,0

Televizyon dizilerinin yayın günü ve saatleri bellidir, değişmez.	Yüzde
Kesinlikle yanlış	2,4
Yanlış	20,1
Ne doğru ne yanlış	23,7
Doğru	48,7
Kesinlikle doğru	5,1
Toplam	100,0

Bu toplumda herkes sırada, kuyrukta beklemenin usullerini bilir ve uyar.	Yüzde
Kesinlikle yanlış	17,3
Yanlış	42,2
Ne doğru ne yanlış	11,7
Doğru	26,6
Kesinlikle doğru	2,2
Toplam	100,0

Bu toplumda insanlar kurban bayramında kestiği kurbanın etini dağıtır.	Yüzde
Kesinlikle yanlış	2,9
Yanlış	13,7
Ne doğru ne yanlış	13,3
Doğru	58,1
Kesinlikle doğru	12,0
Toplam	100,0

Bu toplumdaki kural ve kanunlar neleri kapsamalıdır?	Yüzde
Her türlü durumu	71,9
Bazı durumları	23,8
Çok az durumu	4,3
Toplam	100,0

Bu toplumda düzen ve tutarlılık önemli olmalıdır ve yenilikten daha ön planda tutulmalıdır.	Yüzde
Kesinlikle yanlış	1,5
Yanlış	8,7
Ne doğru ne yanlış	12,6
Doğru	63,4
Kesinlikle doğru	13,7
Toplam	100,0

Bu toplumda, çoğu insanın hayatı çok düzenli olmalıdır ve başlarına pek beklenmedik olay gelmemelidir.	Yüzde
Kesinlikle yanlış	,6
Yanlış	6,9
Ne doğru ne yanlış	12,5
Doğru	60,7
Kesinlikle doğru	19,3
Toplam	100,0

Bu toplumda, toplumun beklentileri ve talimatları gayet ayrıntılı olmalıdır, böylece vatandaşlar kendilerinden ne beklendiğini bilebilmelidir.	Yüzde
Kesinlikle yanlış	,3
Yanlış	2,6
Ne doğru ne yanlış	8,8
Doğru	67,6
Kesinlikle doğru	20,7
Toplam	100,0

Bu toplumda ahlaki standartlar çok net olmalıdır.	Yüzde
Kesinlikle yanlış	,7
Yanlış	3,5
Ne doğru ne yanlış	10,0

Doğru	59,9
Kesinlikle doğru	25,9
Toplam	100,0

Bu ÷lkede seçim tarihleri belli olmalıdır ve değişmemelidir.	Yüzde
Kesinlikle yanlış	,8
Yanlış	8,1
Ne doğru ne yanlış	11,4
Doğru	61,9
Kesinlikle doğru	17,8
Toplam	100,0

Bir ÷lkede her çalışanın kaç yaşında emekli olacağı belli olmalıdır.	Yüzde
Kesinlikle yanlış	,5
Yanlış	1,4
Ne doğru ne yanlış	3,6
Doğru	62,3
Kesinlikle doğru	32,1
Toplam	100,0

Herkes hava durumu tahminlerini takip etmeli ve ona uygun davranmalıdır.	Yüzde
Kesinlikle yanlış	,8
Yanlış	5,7
Ne doğru ne yanlış	18,7
Doğru	61,8
Kesinlikle doğru	13,0
Toplam	100,0

Televizyon dizilerinin yayın günü ve saati belli olmalı ve değişmemelidir.	Yüzde
Kesinlikle yanlış	1,3
Yanlış	7,9
Ne doğru ne yanlış	27,3
Doğru	53,7
Kesinlikle doğru	9,8
Toplam	100,0

Bu toplumda herkes sırada, kuyrukta beklemenin usullerini bilmeli ve uymalıdır.	Yüzde
Kesinlikle yanlış	,4
Yanlış	,9
Ne doğru ne yanlış	2,0
Doğru	57,8
Kesinlikle doğru	38,8
Toplam	100,0

Bu toplumda insanlar kurban bayramında kestiği kurbanın etini dağıtmalıdır.	Yüzde
Kesinlikle yanlış	,4
Yanlış	,6
Ne doğru ne yanlış	3,0
Doğru	56,9
Kesinlikle doğru	39,0
Toplam	100,0

Yıldızposta Caddesi
Çiğdem Apt. No:11 D:6
Esentepe - Şişli / İstanbul
Tel: 212 275 17 66
Faks: 212 275 17 68

www.konda.com.tr
<http://twitter.com/kondaarastirma>